

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / University Library Cluj
Fondată în 1865
de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 77
SERIA IV.

Nr. 9 SEPTEMBRIE

1 9 4 2

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL“ — BUCUREȘTI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

FAMILIA

REVISTA ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMANI
DIN ARDEAL

BCU Cluj / University Library Cluj
Fondată în 1865
de

IOSIF VULCAN

DIRECTOR: M. G. SAMARINEANU

ANUL 77
SERIA IV.

Nr. 9 SEPTEMBRIE

1942

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL“ — BUCUREȘTI

S U M A R U L

No. 9

<i>Cezar Petrescu</i> — Glasuri de dincolo de morminte	pag. 3
<i>N. I. Herescu</i> — Eshil Orestia	13
<i>N. Batzaria</i> — Cu nepotul unui sfânt	29
<i>Nicolae Rusu</i> — Poezii	35
<i>Vlădescu Albești</i> — După voturi	37
<i>Petru Manoliu</i> — Din „Poetica“	43
<i>Virgil Potană</i> — Scrisoare	46
<i>Mihail Iorgulescu</i> — Hanuri și hangițe	47
<i>Ludovic Daus</i> — Sfârșit trist	51

CRONICI :

<i>Octav Șuluțu</i> — Scriitori și cărți : Tudor Arghezi : Lina	52
<i>Constantin Stelian</i> — <i>Cronica literară</i> : Al. Busuioceanu — Ethos ; <i>Dr. C. Dăniță</i> : Evanghelia în fața științei ; <i>Emilian Vasilescu</i> ; <i>Apologeți creștini</i> ; <i>Maura Pîgior</i> : Tunda ; <i>Ștefania Zotovi-</i> <i>ceanu-Rusu</i> : Rodul ; <i>Cornelia Buzdugan-Hașdeu</i> : Chenar pe marginea războiului	57
<i>Marieta Popescu-Flonea</i> : <i>Cartea Străină</i> ; Neamul Polaniecki de Sienkiewicz	66

NOTE :

IDEI — FAPTE — OAMENI : Cronica evenimentelor de M. G. Samarineanu ;
Note teatrale de M. San Marino ; Gabriel Țepelea : „Bat tunurile și
bat inimile“ ; moment dramatic în 3 acte de Ionel Neamțu ; „Cremene
în apa vremii“ de George Todoran ; Papacostea Victor : „Un observa-
tor prusian în țările române ; Bogdan Mircea : Andrei Mureșanu, Con-
tribuțiuni bibliografice ; St. Manciulea : Din legăturile lui Al. Papiu Ilar-
ian cu Blajul ; Kirileanu V. T. : Biserica Sf. Ioan Domnesc din Piatra-
Neamț ; Bogdan Agapie : Insituția ființei, contribuțiuni la cunoașterea
dreptului cutumiar românesc de I. M. Neda ; Moș Nae : Lacrămile
mamei de Daniela Mîga ; Dan D. Dimiu : Atlantida ; Petre V. Haneș :
Tinereți — studii.

GLASURI

DE DINCOLO DE MORMINTE

de CEZAR PETRESCU

Mânat de nu știu ce ascuns, dar imperios și tragic presentiment, în Iunie 1940, la început de vară, luasem drumul Clujului, și mai departe, pe vuetosul Someș, calea spintecată prin defilee la mormântul lui Octavian Goga.

A fost un pelerinagiu al trecutului.

A fost încă altul, dintr'o mai tainică poruncă anticipat, al viitorului, al meșterului viitor, care de pe atunci pândea ca să frângă cu o mână brutală, la sfârșitul lui August din acelaș an, azima rotundă a României întregi, smulgându-ne hotare, munți, râuri, frați, morminte.

Cum drumul era presărat de amintiri, fără a bănuî ce alte încă mai mâhnite suveniruri pregătea, am răspuns atunci la pof-tirea câtorva prieteni scriitori și gazetari ardeleni, rostind la Cluj o conferință scriitoricească pe care o regăsesc cu melancolie în foile pale dintr'un ziar al vremii. Și nu mă pot împotrivi îndem-nului de a transcrie rostirea aidoma, măcar în parte, fiindcă astăzi, nici eu, nici ascultătorii de atunci (pe unde se vor fi aflând oare pribegi?) nu cred că ar găsi multe cuvinte de șters ori de adaos.

Indemnul nu e dictat astfel de vreo vinovată deșertăciune. Ci numai de conștiința că în asemenea înverigări dintre trecut și pre-
zent, vom afla în noi tăria sufletească de a înfrunta viitorul, de a despica viitorul, atunci când ciclul ispășirilor va fi încheiat.

Spuneam atunci, la 15 Iunie 1940, față de P. S. S. Nicolae Colan și P. S. S. Iuliu Hossu, de cărturăriea mai vârstnică și mai tânără a Clujului :

„Poate că modesta înfățișare de astăzi s'ar cuveni a fi întitu-
lată : *După douăzeci de ani.*

Cel puțin așa se dădea cu părerea un sfătos și prietenos con-

frate ardelean, alături de care m'am aflat lucrând cot la cot, la o improvizată masă de redacție din Clujul de acum două decenii.

Mărturisesc că mă ispitise gândul.

Mărturisesc că eram gata a urma sentimentala, înduioșata povață a confratelui.

Dar mai mărturisesc că tocmai acest element sentimental și melancolic, mă împiedică a da rostirii de față o coloratură de romantic pelerinagiu.

Anii au trecut. Au îngropat mult în noi și în afară de noi. Au răcit entuziasme. Au risipit oameni. Au înstrăinat prietenii. Au presărat scrum în coamele leonine de odinioară.

La ce bun să le amintim toate și să evocăm un cortegiu al umbrelor, la un banchet al umbrelor ?

Totuși ceva din această măsurătoare cronologică la care mă îndemna confratele clujan de acum și de odinioară ; ceva a rămas. La douăzeci de ani distanță, ne este îngăduită o paralelă.

Numai așa, situându-ne în atmosfera și preocupările timpului; în stările de atunci și de acum ; în stările României și ale Europei de atunci și de acum ; numai așa s'ar lămuri în adevărata lumină actele noastre, nădejțile noastre, chiar erorile noastre — ale scriitorilor și gazetarilor cari ne-am aflat în Ardeal, în anii 1920 și următorii.

Anii aceia, 1920, cu tot ce-a urmat, alcătuiau ciclul optimismului, al iluziilor, al energiilor cu generozitate dar și cu imprudență risipite.

Anul de față, cu tot ce va urma, după toate semnele, va să inaugureze ciclul regenerărilor aspre, ciclul mobilizărilor de forțe și de conștiințe. Altfel, ciclul ar amenința să se transforme în ciclul expierilor.

Să ne întoarcem așa dar cu douăzeci de ani în urmă. Și să încercăm a reconstitui climatul istoric al Europei de atunci, căci stările noastre și iluziile noastre și scrisul nostru zilnic, se aflau în funcție de acest climat european. Mai ales că aproape toți erau bântuiți de fascinația Europei.

Ne voiam europeni cât mai grabnic, cât mai desăvârșiți, într-o juvenilă aspirație de țară nou întregită, proaspăt chemată să joace un rol și să-și afirme valorile sale în universalitate.

Ne voiam europeni în scris, în artă, în ziaristică, în politică, în sociologie, în idei și în ideologii — *chiar în rătăcirii.*

Sărmana Europă de atunci, care-și pregătea de pe atunci, cu o stranie perseverență, ispășirea de acum !

Pacea se părea etern pecetluită de tratate și pentru eternitate

garantată de acel prunc al ideologiilor fumegos-wilsoniene, care abia născut, începuse a muri de paralizie infantilă în leagănul său depe țărmul lacului Lemán. Societatea Națiunilor își inaugura inoperanta-i carieră de sesiuni și conferințe, cari strămutau metodele, moravurile și oamenii parlamentelor naționale, într'un suprem parlament al ginților. Și ca în ori ce parlament, de oriunde, totul începea cu un discurs, pentru a sfârși cu un discurs. Faptele rămăneau undeva, pe drum, în intenții.

Fiindcă amintirea războiului era încă proaspătă, fiindcă nu se cicatrizaseră încă rănilile, fiindcă umbrele morților mai erau încă o reparație în remușcarea supraviețuitorilor — se încercau pretutindeni reforme sociale, se vânturau ideologii generoase, isbucneau pe alocuri revolte, răsturnări și înlocuiri de regim — dar tot cu precăderea discursurilor. Cel care vorbea mai meșteșugit și mai frumos, lua locul celui tăcut, care în rezervată discuție se înverșuna să încerce o adaptare a societății și individului la efervescența de după războiu.

Crize de guvern, crize economice și financiare, probleme de refacere, planuri de plata reparațiilor și a datoriilor, aroganța îmbogățiților de războiu și fantasticele afaceri împământenite în moravurile epocii de cutezanța acestor îmbogățiți de războiu — cam acestea inundau cronică vremii. Europa se americanizase în sensul slut al cuvântului; pe când America din plin ghiftuită de banii Europei, se izolase ca să-și numere în tihnă aurul băncilor și să se lase legănată de iluzia unei fabuloase prosperități ce avea să se lichideze în cumplita criză din 1929.

Fără îndoială că erau și acestea semne, indicații; acel fatidic *Mane, Tackel, Fares*, pe care îl scrisese o mână nevăzută cu slove de foc, în sala banchetului din cetatea Babilonului, vestind apropiata judecată a vremilor.

Dar cine să descifreze amenințătoarele semne? Cine să presimtă infricoșata osândă?

Literatura, arta, presa europeană, aveau alte griji și alte idealuri.

O lume anemiată de hemoptizia războiului, cerea artei și literaturii amăgirea curajului viril, a formulelor îndrăznețe: o rupere a trecutului, o anticipare a viitorului.

Manifestele nu erau lipsite de idei ingenioase.

Dar realizările, creațiile, dovedeau o jalnică lipsă de elan creator, de vlagă, de geniu.

Din atâtea școli literare și artistice câte năpădiseră puzderie în Europa, dela Paris până la Zagreb, din Berlin până la Geneva, din

atâtea expresionisme, futurisme, suprarealism, dadaisme, culisme și alte *isme* și trăsisme, ce a rămas oare adânc și durabil pentru a supraviețui modelor, snobismelor? Nimic. Aproape nimic.

E adevărat însă că toate aceste sgomotoase manifeste cu mult mai prejoase realizări, au o netăgăduită valoare documentară. Exprimă epoca. Sterilitatea epocii. Anarhia morală a epocii.

Incapacitatea de a găsi un reazăm solid în trecut sau de a construi o armătură solidă viitorului.

Incapacitate care s'a dovedit tot atât de fatală, însă mai târziu, vai! prea târziu! — și în rândurile celor mai mulți cărmuitori de țări și popoare europene: incapacitatea de adaptare politică, economică și socială; incapacitatea de a găsi formule viabile, soluții viabile, unor probleme de conviețuire națională și internațională, cari nu se mai potriveau nici unor teorii, fiindcă explodaseră în condiții încă necunoscute istoriei de până atunci.

Acesta era aspectul Europei de acum douăzeci de ani. Sufletul său bolnav, pentru care nu s'a găsit tămăduire în douăzeci de ani.

Iar în această atmosferă care era mai mult crepusculară, decât o auroră a unor timpuri noi, un tainic îndemn ne-a îndemnat să luăm drumul Clujului.

Nu eram singuri. Și nu ne aducea cine știe ce ispită de fructuoase perspective în cariera scrisului zilnic sau literar.

Eram numeroși: gazetari, scriitori, poeți, critici; aproape toți tineri și aproape toți rămași de atunci, chiar după ce ne-am risipit, credincioși scrisului.

Eram numeroși și eram chemați de prestigiu Ardealului cultural și gazetăresc dinainte de războiul trecut: de acei scriitori cari au cunoscut martirajul scrisului.

Pentru noi, cei de departe, formați în școlile României mici, la universitățile din Iași și din București, în somnoroasele licee de târguri provinciale; pentru noi, Ardealul păstra o aureolă romantică de luptă și de eroism, de înverșunată rezistență națională, de aprig instinct al conservării autohtone.

Vom regăsi — ne spuneam — vechii luptători căliți în patetice experiențe. Vom învăța alături de dânsii, curajul civil al convingerilor cari nu dau îndărăt, decât atunci când poruncește un interes național, o tactică de bătălie, o așteptare strategică.

Căci pentru mulți cărturari din fosta Românie mică, se punea atunci această problemă de conștiință. Se împlinise o supremă năzuință națională. Stâlpii hotarelor erau prăbușiți. Dar unirea nu însemna un sfârșit. O încheere.

Era abia un început. Cereza desăvârșirea, pecetluirea definitivă printr'o unire sufletească, mult mai încet, mult mai subtil de realizat, decât unirea politică și geografică.

România mică, devenită în sfârșit mare, nu răspundea întru totul așteptărilor noastre, nădejdiilor noastre. *Urmărea calea Europei, după chipul și asemănarea Europei.* Se înscăunau la cârmă aceiași oameni cu aceleași metode, sau cu oameni noi cari își însușeau într'un uluitor mimetism metodele și năravurile oamenilor vechi. Nu străbătea nicio presimțire a problemelor acute câte se puneau pentru a înfiripa o viață nouă, purificată, într'o țară nouă, mărită.

Asistam la un fel de împărțire a prăzii de războiu și la o stranie regrupare a beneficiarilor.

Pentru a reconstitui chipul și asemănarea României din acea epocă, fie-mi îngăduit să citez un pasagiu dintr'un articol al subsemnatului apărut nu prea multă vreme după sosire, în revista *Gândirea*, pe care mă încumetasem s'o întemeez aci, în Cluj, cu atât de prietenoasa colaborare a tuturor.

E un document ca oricare altul și nu e singurul.

E o însemnare pe marginea unei recente aniversări a războiului nostru de unire, care pune din nefericire zădarnic, o zădarnică problemă de conștiință.

Scriam atunci, după ce-am recapitulat manifestațiile și articolele de presă :

O singură publicație, *Ideia Europeană*, a scuturat o clipă indiferența lectorului, dând tiparului textul inedit al unui jurământ făcut de ostateci.

Și spunea acel jurământ, făcut cândva, în ziua Înălțării Domnului.

„Acești ostateci au avut prilejul să-și facă un serios examen de conștiință și să cumpănească partea de răspundere care revine fiecărui român în soarta nenorocită a țării. Plătind cu privațiuni și umilințe vina altora, ei s'au mângâiat totuși cu gândul că suferințele lor vor putea fi cândva de un folos neamului... De aceea, subsemnatul, ostatec mi-am luat cu jurământ și pe onoare, îndatorirea ca de aci înainte, în viața mea publică și privată, să nu execut nici un act și să nu particip la nici un act al altora, decât după ce îmi voi recapitula în conștiința mea, faptele pe cari am avut durerea să le constat în zilele de răstribite națională... Inainte de a face credit promisiunilor vreunui politician, din ori și ce partid ar fi el, eu, ostatec, nu voi uita procedările nerușinate de îmbogățire ale politicianilor cari au traficată cu influența lor în Stat, înainte de războiu,

până într'atât, că mulți oameni cinstiți doreau în urmă războiului ca un botez de sânge pentru iertarea păcatelor“...

Acesta era jurământul la care adăugam în revista mea din Cluj, *Gândirea*, următoarele amare, dar nu singuratece reflecții :

„Nu știm — scriam — nu știm, cu ce strângere de inimă, vor fi recitind acum foștii ostateci, textul jurmământului făcut în ziua Înălțării Domnului, care demult, va fi rămas o hârtie indiferentă și mărturia unei naive copilării.

„Dar știm că într'acele ceasuri negre, aceleași îndatoriri s'au luat cu jurământ și pe cuvânt de onoare și în altă parte și de către alți sguduiți oameni din cuprinsul țării. În serile de *slab bombardament de artilerie*, cum suna Comunicatul Marelui Cartier, ostașii depe liniile de front, ofițerii rezervelor, cari și dânsii, erau oameni de cultură și gândire, profesori universitari, oameni politici, ziaristi și avocați ; și dânsii, sub foile de cort sau în bordeele de adăpost, cutremurați de asprul purgatoriu pe care ni-l trimitea războiul, au simțit nevoia aceluiași examen de conștiință, pentru ca să le fie un îndreptar de viață.

„După cinci ani — întrebam atunci — eu, fost ostatec ; eu, fost ostaș ; eu, fost captiv ori eu, fost numai biată vietate sdrobită de atmosfera morală a evenimentelor, ce pot răspunde conștiinței ? Vălul ne-a învăluit iarăși.

„Cu cât, cu ce, ne simțim noi oare mai presus de absenta lor conștiință ?“

Această întrebare mi-o puneam mie și o puneam altora, acum douăzeci de ani, într'o publicație a Clujului.

E de înțeles măcar din umbra unor asemenea întrebări, că nu mă aducea, că nu ne aducea aci, o simplă și accidentală experiență profesională. Ne aducea dorința însuflețită de a contribui cu mijloacele noastre, în îndeletnicirile noastre, la acea contopire sufletească atât de grabnic cerută după unirea geografică și politică.

Doream să ne cunoaștem mai bine, ca să ne iubim mai mult.

Doream să trudem alături înfrățindu-ne prin muncă, pentru a continua împreună o scumpă tradiție gazetărească și scriitoricească a Ardealului, o mândrie binemeritată a Ardealului.

Sufletul găsit aci nu-l pot uita. Nici oamenii de aci. Nici frații mei întru scris, dintre cari mulți s'au risipit; mulți au trecut în marea tăcere, sub crucea țintirimelor...

Iar întru încheere, adăogam, în acea lună a lui Iunie 1940, în Clujul de atunci :

„Cu ochii la Europa și la controversalele sterpe cari au ucis instinctul de conservare și de grandoare al Europei, conducătorii Ro-

mâniei de atunci, indiferent de ținutul de origină, uitau că izbăvirea Țării și consolidarea Unirii, nu ne puteau veni de acolo, din haosul discursurilor și al dibăciilor diplomatice. Ci din afirmarea valorilor și energiilor naționale; din armonizarea și disciplinarea lor; din pregătirea unor condiții prielnice pentru elementele creatoare cari să-și poată desăvârși creația, să ne afirme în universalitate, prin tot ce avem mai adânc și mai autentic național...

Scriitorii și gazetarii Ardealului, nu s'au bucurat însă la timp, acum două decenii, de aceste gânduri ocrotitoare: la timp și aci, unde era nevoie mai vârtos decât oriunde.

Au DAT totul într'o lume și într'o vreme în care toți LUAU.

În rândurile cari vesteau această modestă a mea expunere, un ziar clujan, cu o discretă muștrare, amintea că am bătut tot mai rar, prea rar, drumul Clujului. Muștrarea e îndreptățită.

Dar ocolind această cetate a amintirilor, a elanurilor și a încredințării tinerești de odinioară o făceam tocmai dintr'un dureros simțământ. Era dureros să întâlnești tot mai împuținați și mai descuzrajați confrăți, frații tăi întru scrisul zilnic și literar. Să-i afli cu privirile împăclite, ca supraviețuitorii unor mari speranțe și generoase plănuiri, pe cari timpul și oamenii le-au împotmolit, împrejurările le-au zdrobit, viața le-a răcit.

Pe lângă dâșii, treceau gloriile de-o zi, atotputernicii de-o zi; acea trufașă faună a politicei partidiste care până mai deunăzi acapara totul, devora totul, pentruca să nu lase în urmă nimic.

Vremea nu mai este a optimismului, a iluziilor și a energiilor păgubos risipite... Acest capitol e încheiat.

Ne împresoară aspre amenințări. Stau ochi în încordată așteptare. Va veni mâine o așezare nouă a lumii, în care fieștece țară și neam vor rămâne încremenite pe multă vreme, după cum le va fi prins ceasul.

Dar fiindcă primejdia deșteaptă instinctul de apărare și de pază, în loc să ne lăsăm paralizați de fascinația Europei și de superstiția unor principii, unor metode, unor regiuni, cari și acolo, într'o parte a Europei, se năruie și sfârșesc; ne întoarcem la grijile noastre și la purtările noastre.

Taina viitorului se află în noi, nu în afară.

Iar în acest viitor care se pregătește, rostul scriitorului și gazetarului își va recuceri drepturile sale. Aci, îndeosebi, în Ardeal, unde scriitorul nu s'a îndepărtat de pământ; unde gazetarul nu s'a îndepărtat dela poruncile instinctului național.

O singură tristețe mă încearcă. Gândul la cei cari au nădăj-

duit alături cu noi, acum douăzeci de ani ; au luptat alături cu noi, acum douăzeci de ani. Și astăzi nu mai sunt...

Le-am simțit umbra alături, pășind nevăzută, pășind tăcută, pe străzile acestui Cluj unde ne-au fost drumurile odinioară.

Nu întrebau nimic. Nu le auzeam pasul. Dar știam că merg alături, însoțindu-ne din lumea lor, a umbrelor, printre mulțimea Clujului de azi, care nu bănuia ce tovarăși nevăzuți, ce tovarăși neuitați ai Clujului de ieri, țin pasul cu noi.

Nu întrebau nimic.

Dar le ghiceam întrebarea :

— Voi ce-ați făcut ? Voi ce faceți ? Voi ce veți face ?

Răspunsul nu-mi aparține.

Răspundă fiecare pentru sine, după ce-și va fi cercetat cugetul său“.

Acestea erau, neschimbate până la virgulă, cuvintele pe cari simțisem datoria scriitoricească să le rostesc, la invitația *Societății scriitorilor români din Ardeal* și a *Sindicatului Presei Române din Ardeal*, în ziua de 15 Iunie 1940 la Cluj.

Confrunt rostirea tipărită după notele stenografice într'un ziar al timpului, cu însemnările carnetului zilnic din acea vară neagră.

Regăsesc urmele asprelor admonestări cari mă așteptau la București, în capitala țării toropită de o stranie apatie, fiindcă îndrăznisem a citi fără măsluire în avertismetele vremii.

Aflu însemnările pelerinagiului la mormântul lui Octavian Goga, dela Ciucea, unde într'o după amiază cu cerul acoperit de nori subțiri, am plecat urechea la pământ.

Iar acum, după doi ani, confruntându-le toate, căutându-le un sens, o tălmăcire, un fir conducător prin meandrele evenimentelor, descoperi că se înlănțuiau ocult pentru ca trecându-se prin văpaia unui nou purgatoriu să ne pregătească altor îndatoriri, căci misiunea scriitorului zilnic și literar este astăzi încă mai aspră chiar decât a înaintașilor din anii 1914—1916. Aceia credeau în minuni. Aveau dreptul să creadă în minuni. Noi, după o măhnită experiență am învățat că mai anevoioasă decât îndeplinirea minunilor, e păstrarea lor, e durata lor, e nepângărirea lor.

Poate că soarta nu a fost atât de crudă cu Octavian Goga, curmându-i firul vieții ca să nu asiste la prăbușirile cari i-au actualizat iarăși cântecele sale fără țară. Poate că o anume orânduială scrisă în cartea destinului, a voit înadins ca să-l lase de strajă, într'un mormânt pentru ca toate stilurile lui și profețiile lui și muștrările lui, să capete altă rezonanță în sufletele norodului românesc

și în deosebi în suflătele confracților săi cari cloroformizați de rafinamentele estetice îi socoteau slova desuetă, inactuală, depășită de ritmul Istoriei. Iată-i din nou, chemările tot atât de vii și de arzătoare ! Iată că Istoria a venit să confirme amar, ceiace poetul intuise atunci când cărmuitorii politici se lăsau legănați de iluzia victoriilor eterne, proclamându-se și dâșșii eterni.

Gândesc la scriitorii pribegi ai Ardealului, mai bătrâni și mai tineri, dintre cari unii, ca blajinul părinte Ion Agârbiceanu au luat a doua oară calea bejăniei; dintre cari alții, ca acel tânăr plin de mari făgăduieli și nădejdi, Pavel Dan, mort în clinica din Cluj în August 1937, au rămas acolo.

Imi amintesc că într'o revistă de cultură clujană, se recapitulau nu cu mult înainte de 1940, toate avaturile celor cari douăzeci de ani au reprezentat viața spirituală a Ardealului. În indiferența cărmuitorilor cari afixau periodic, cu fiecare schimbare de guvern o gălăgioasă și potemkinistă ofensivă culturală; tineri colcăind de talent și de însuflețire, se înverșunau în cea mai vitregă atmosferă, să lărgească drumurile deschise odinioară de Coșbuc, Iosif și Octavian Goga ; de Slavici, Ion Gorun, Agârbiceanu, Rebreanu. La un Lucian Blaga și un Arton Cotruș, de un statornic prestigiu, se adăogeau tineri poeți și prozatori și esești ca Gheorghe Boldea și Emil Giurgiuca, Aurel Marin și Ștefan Baciuc, Grigore și George Popa, I. Th. Ilea și Mihai Beniuc, Ion Neamtzu și Ion Vlasiu, Emil Cioran și Olga Caba, întemeind reviste, colaborând la revistele mai vechi și transfuzându-le sânge tânăr în arterele venerabile, precisând în sfârșit aportul specific al Ardealului în creația românească, așa cum nu vor întârzia să menționeze elogios toate antologiile de mâine. Aceștia represintau, aceștia represintă Ardealul, în pofida celorlalți reprezentanți ai efemerelor urne electorale. Cine a dat atunci cuvenita întâietate creației lor ? Cine le urmărește acum pașii lor, adesea pribegi, dintr'o a doua generație de stihuitori ai cântecelor fără țară ?

Totuși încăodată, chemarea izbăvitoare dela dâșșii, dela oamenii scrisului e de așteptat, nu dela alții ; fiindcă până și cel mai modest purtător de condeiu, prin destinul său e familiarizat cu dimensiunea timpului, lucrează cu timpul, știe a descifra semnele timpului. Ca Octavian Goga dinainte de cealaltă unire, îngemănându-și glasul cu glasul său din mormânt, cu glasurile altor morminte ; tot dâșșii vor pregăti viitorul, cum l-au pregătit ceilalți ai lor înaintași.

Un singur viitor care se deosibește întru totul de viitorul așa cum îl întrevăd mulți foști cărmuitori politici de ieri — și care n'ar fi decât o jalnică și imposibilă și absurdă reeditare a trecutului. Fiind

lipsiți de imaginație, incapabili de a lucra cu factorul timp în elementul timp, aceștia proiectează viitorul după chipul și asemănarea trecutului; tot așa cum bătrânele bisericușe nu-și pot închipui viața viitoare decât după chipul și asemănarea vieții pământești, într'un Raiu doar unde să nu existe agenți fiscali, chirie, grijă de lemne și unde proviziile la cămară se autodepozitează automat.

Viitorul știm însă, noi, ceștilalți, că nu mai poate fi făurit după anume nostalgii ale trecutului, după anume regrete: campanii electorale și prea patetice discursuri cari nu rezolvă nimic, consilii de administrație și jetoane de prezență, împrumuturi cu mănoase comisioane și reportagii politice cu prea fotogenice siluete de personalități cari se credeau eterne și n'au supraviețuit gloriei de-un an, de-o lună, de-o zi, cum ne-a dovedit timpul, dar nu pe toți i-a învățat încă timpul.

Viitorul, de astădată, nu va îngădui uitările legămintelor, ca acelea pe cari în ziua de Înălțarea Domnului 1917 le semnau ostăteții ca să se lepede de ele și să ne pregătească a doua expiere.

Acestea, scriitorii le simt, le presimt; le știu, le preștiu, având prin îndeletnicirea lor nevoia de a confrunța textele, de a descifra din trecut viitorul, de a anticipa semnele și judecățile vremii.

Și în afară de judecățile vremii, scriitorii acestor ceasuri au doar a răspunde înaintașilor din mormintele rămase acolo, dincolo, cum încheiam rostirea dela Cluj, la 15 Iunie 1940:

„Le-am simțit umbra alături, pășind nevăzută, pășind tăcută, pe străzile acestui Cluj, unde ne-au fost drumurile odinioară.

„Nu întrebau nimic. Nu le auzeam pasul. Dar știam că merg alături, însoțindu-ne din lumea lor, a umbrelor, printre mulțimea Clujului de azi, care nu bănuia ce tovarăși nevăzuți, ce tovarăși neuitați ai Clujului de ieri, țin pasul cu noi.

„Nu întrebau nimic.

Dar le ghiceam întrebarea:

„— Voi ce-ați făcut? Ce faceți? Voi ce veți face?

„Răspunsul nu-mi aparține.

„Răspundă fiecare pentru sine, după ce-și va fi cercetat cugetul său“.

Da. Răspundă fiecare pentru sine, după ce-și va fi cercetat cugetul său.

Cezar Petrescu

ESHIL: ORESTIA

Oreste ucide pe Clitemnestra

(Hœförelle, v. 585—972)

Trad. de N. I. HERESCU

CORUL

*Pământul naște mii și mii de rele,
hrănește monștri dătători de spaimă,
în sânul ei adăpostește marea
lîghioane omului potrivnice.
Din cer țâșnesc adesea cozi de foc
iar vișoru 'nspăimântă și-om și păsări.*

*Dar ce întrece a omului trufie
și patima ce duce la pieire, —
nerușinata patimă ascunsă
în inima femeilor spurcate?...
Ca pe-o cătea robește pe femeie
și, fără frâu, dărâmă căsnicia.*

*Nu dați uitării basmele 'nvățate...
Aduceți-vă aminte cum Altëea
svârli în foc cărbunele nestins
de care, chiar din ziua nașterii,
era legată viața fiului, —
și deveni o mamă ucigașe.*

*Poveștile bătrâne mai vorbesc
de Nisus și de fiica lui, de Skylla...
Cum, dornică de aurul lui Minos,
ea își vându părintele și 'n somn
fi smulse părul ce-i dădea viața...
Și astfel Hermes duse 'n iad pe Nisus.*

*Acum e rândul, după-atâtea crime,
să blestemăm pe soața fără suflet,
femeia ce vându pe un vitează,
pe-un rege preamărit și de vrășmași, —
și să cinstim pe soața credincioasă,
stăpână blândă-a casei nepătate.*

*Căci cea mai grea dintre nelegiuiri
e fărdelegea făptuită 'n Lemnos.
Și astăzi oamenii, când vor să spună
că un păcat e greu, zic: „e ca 'n Lemnos”.
Ce neam urât, de oameni și de Ze!
E potrivit să amintesc și de-asta.*

*Dar fierul judecății se arată...
Tăișul ascuțit este răsplată
și el pătrunde 'n inimi și ucide.
Pedeapsa asta-i dreaptă ! Ea lovește
pe cei ce calcă legile cerești,
pe cei ce uită veșnica Dreptate.*

*Nici nu apuci să pângărești dreptatea
și 'ndată Soarta își ascute-oțelul.
Acum, copilul păcătoasei, iată-l,
se 'ntoarce acasă aducând ispașa
și îl conduce veselă, Erynis,
zeița 'ntunecată a Iadului.*

(Oreste intră prin stânga, însoțit de Py-lade și de doi slujitori, cari le duc bagajele.

Oreste bate la intrarea palatului).

ORESTE

*Hei, Paznice, n'auzi că bat la poartă?
Nu-i nimenea pe-aici? Hei, paznice!
A treia oară 'ncerc: să iasă vre-unul,
de-i încă primitoare casa asta
de când Egist într'insa stăpânește.*

PAZNICUL

Ei, iată-mă-s. De unde vii, străine?

ORESTE

Stăpânilor te du și spune-le
 Că noi la ei venim și-aducem vești.
 Grăbește-te că, uite, se grăbește
 pe cer întunecatul car al nopții.
 E ceasul când drumețul vrea să afle
 un adăpost în casă primitoare.
 Să vie-afară unul din ai casei,
 stăpâna sau, mai potrivit, stăpânul;
 cu el putem vorbi neocolit,
 cum își vorbesc bărbații între dânșii.

(Clitemnestra ese din palat).

CLITEMNESTRA

Străini, ia spuneți care vă e voia,
 căci tot ce veți dori găsiți aici:
 o bae caldă, pat odihnitor
 și o primire binevoitoare.
 Iar de sosiți cu treburi, voi vesti
 pe soțul meu, ca să vorbiți cu dânsul.

ORESTE

Străin sunt; vin din Daulis, în Phocida.
 Mergând spre Argos, încărcat de lucruri,
 precum vedeți că am sosit aci,
 un om deodată îmi ieși în cale;
 nu-l cunoșteam și nu mă cunoștea.
 Din vorbă 'n vorbă am aflat că-l chiamă
 Strofios din Phocida pe drumeț.
 Și după ce ne-am spus pe unde mergem,
 el m'a rugat: „Fiindcă te duci în Argos,
 te rog, străine, nu uita de-un lucru:
 vestește pe părinții lui Oreste
 că fiul lor s'a stins.... și mai intrabă-l
 de cer să le trimitem rămășița
 sau vor cumva să-l îngropăm la noi,
 făcându-ni-l pentru vecie-un oaspe;

la 'napoere să-mi aduci răspunsul.
Iar pân'atuncea, strânsă într'o urnă,
cenușa lui e plânsă după datini".
Nu știu de-am spus-o cui se cuvenea;
părinții însă trebuie să afle.

CLITEMNESTRA

Va mie! Cum se darmă tot cu-o vorbă!
Blestem grozav căzut pe casa noastră,
e greu să pot lupta 'mpotriva ta,
căci ochiul tău pătrunde tot ce-ascundem
și fără greș lovește arcul tău.
Pe toți cei dragi mi i-ai răpit, și-acum
pe-Oreste ce știuse să-și ferească
piciorul lui de mlaștina de sânge, —
el, ultima nădejde a casei noastre!

ORESTE

Eu as fi vrut o veste mai plăcută
înaltei mele gazde să-i aduc,
spre-a fi primit cu brațele deschise,
căci scumpă este gazda pentru oaspe.,
Dar ar fi fost nelegiuit s'ascund
o veste ce-aduceam cu legământ,
și când așa de bine m'ați primit.,

CLITEMNESTRA

Fii liniștit. Palatul ți-e deschis
și noi te vom primi ca pe-un prieten.
Acum ori altădată, tot aflam
prin altul vestea nedorită de-astăzi.
Dar după ce-ați umblat o zi întreagă
e timpul să vă odihniți, drumeți!

(către servitor)

Duceți-l în odăile de oaspeți,
cu soții și cu slujitorii lui.
Să aibă-acolo tot ce se cuvine

*și după cinstea casei. Fiți cu grije,
că'n urmă vă voi cere socoteală.*

*Și-acum mă duc ca să-l vestesc pe rege.
Avem destui prieteni. Impreună
ne-om sfătui ce-i de făcut acuma.*

(Intră în palat)

CONDUCATOAREA CORULUI

*Tovarășelor, roabe ale caset,
să înălțăm cu toatele o rugă :
măcar prin ea să ajutăm pe-Oreste.*

CORUL

*Țărână sfântă, sfântule pământ
ce-accperi rămășița unui rege,
conducător al năvilor pe mare,
acum e ceasul: fii-ne prielnic.
Da, ceasul a sunat, și răzbunarea
cu viclenia merge mână'n mână.
Subpământene Hermes, domn al nopții,
acum îndreaptă sabia și-uciăe !*

CONDUCATOAREA CORULUI

*Străinul cred că face vre-o ispravă
căci uite doica lui Orest în lacrimi.
Kilisa, unde mergi afar' din casă
pe față cu-o durere nepoftită ?*

(Doica iese din palat)

DOICA

*„Străinii vor cu-Egist să stea de vorbă
— mi-a zis stăpâna — mergi de-l cată grabnic!
Cu el vorbi-vor fără de ocol,
cum își vorbesc bărbații între dânșii”.
Măhnită se făcea față de slugi
și tănuia în ochi-i bucuria,*

căci vestea pentru ea e un noroc,
 dar pentru casa asta e prăpădul,
 Când va afla și el, ce veselie !
 Dar eu, sărmana?... Vechile năprasne
 căzute peste neamul lui Atreus,
 cum îmi mai sfâșiară inima !
 Și totuși le putui răbda pe toate.
 Dar pe Orest, pe micul meu Oreste,
 din mâna maică-sei primitu-l-am
 și l-am hrănit, din ziua lui dintâi,
 cu atâta grije, să se facă mare!...
 Și-acuma truda mea, zadarnică!...
 Zadarnice atâtea nopți de veghe,
 când mă sileam să-i înțeleg scâncitul.
 Copilul mic e fără minte, tocmai
 cum e un cățelandru, aidoma :
 el nu știe să spună ce-l încearcă,
 de-i foamea, ori e setea, ori vre-un zor,
 și pântecul i se sloboade singur.
 Mai trebuia să fiu și ghicitoare
 iar câteodată, dacă mă'nșelam,
 cum mai spălam cu sârg la scutece !
 Eu, și dădăcă și spălătoreasă,
 pe toate le făceam cu voe bună,
 că doar tătâne-său mi-l dase 'n grijă.
 Și-acum, sărmana, aflu c'a murit !
 Mă duc la cel ce sparse casa asta :
 el, cu plăcere o să afle vestea.

CONDUCATOAREA CORULUI

Dar în ce chip îi spune ea să vie ?

DOICA

Cum în ce chip ? Vorbește lămurit.

CONDUCATOAREA CORULUI

Cu păzitori sau singur, fără soți ?

DOICA

Cu păzitorii toți, și înarmați.

CONDUCATOAREA CORULUI

*Să nu-i spui sfatul ăsta de-l urăști.
Să vie singur, că îi sperie pe oaspeți.
Vorbește-i iute, fă-te veselă,
de tine-atârnă biruința noastră.*

DOICA

Tu tot mai sperii și după vestea asta ?

CONDUCATOAREA CORULUI

Când Zeii vor, preschimbă'n bine răul.

DOICA

Oreste-i mort, orice nădejde-i dusă !

CONDUCATOAREA CORULUI

Nu ! Cine-o spune nu e prcroc !

DOICA

Ce tot vorbești ? Ai tu vre-o veste nouă ?

CONDUCATOAREA CORULUI

*Tu du-te și porunca îndeplinește-o,
iar Zeii vor veghia la ce se cade.*

DOICA

*Mă duc și-ți voi urma povăța 'n tocmai,
iar Zeii buni s'aducă numai bine !*

(ese prin dreapta)

CORUL

Ai milă Zeus, părinte-al cerului...

.
*Acum, pe cel care-a sosit în casă,
 ajută-l, Zeus, dușmanii să-i răpună,
 la locul ce i se cuvine 'naltă-l,
 iar el, voios, te va cinști deapururi.*

*Cum trage'n hamul suferinții vezi-l,
 pe-orfanul celui care-ți fuse scump...*

.

CORUL

Ai milă Zeus, părinte-al cerului...

.
*Acum, pe cel care-a sosit în casă, ajută-l
 ajută-l, Zeus, dușmanii să-i răpună,
 la locul ce i se cuvine 'naltă-l,
 iar el, voios, te va cinști deapururi.*

*Și voi, Zei casnici, învăscuți în aur,
 Zei binevoitori, mă ascultați!*

*Tot sângele ce-a curs în casa asta
 să-l șteargă azi o dreaptă răzbunare,
 ca alte fărdelegi să nu mai nască!
 Tu care locuești în mândrul templu
 ce-adăpostește glasul profeției,
 ajută casa să-și reînălțe capul
 că doară este casă de erou...*

*Cu ochii-i credincioși să vadă 'n fine
 cum întunericu-i gonit de soare.*

*Tu Hermes, fiu al Maiei, dă-ne-un sprijin,
 că tu stârnești prielnicele vânturi...*

.
*Și tu, cu-o vorbă, știi să 'ntuneci mîntea,
 de n'o mai poate lumina nici ziua.*

*Tu care locuești în mândrul templu
 ce-adăpostește glasul profeției,*

ajută casa să-și reînălțe capul
că doară este casă de erou...
Cu ochii-i credincioși să vadă 'n fine
cum întunericu-i gonit de soare.

Atunci, de bucuria mântuirii,
noi prin oraș vom face să răsune
cântări ca'n zilele de sărbătoare

.
Izbândă ! și la noi e mulțumire
când este mulțumire la stăpâni.

Iar tu, năpraznic fii în clipa faptelor!
De-ți va striga: „Copile!”, strigă: „Tată”,
și 'ndeplinește crima nepătată ;
neșovăind, închee lanțul morței.

Intoarce capul, cum făcea Perseu,
fă-ți datoria față de părinte...

.
Și chiar cu prețul sângelui, stărpește
pe cei ce-s vinovați de moartea lui.

Da, tu năpraznic fii în clipa faptelor!
De-ți va striga: „Copile!”, strigă: „Tată!”,
și 'ndeplinește crima nepătată ;
neșovăind, închee lanțul morței.

(Egist intră prin dreapta).

EGIST

Am fost chemat și iată, mă reîntorc.
Aud că au sosit niște streini
și că ne-aduc o veste nedorită,
anume cum că ar fi murit Oreste.
Ce spaimă va cuprinde casa asta !
Când tot mai sângeră de vechia moarte,
cum să mai ducă 'n cărcă alta nouă ?...
Dar oare e adevărată vestea ?
Nu-s cumva vorbe de muieri fricoase,

*ce zboară'n vânt și fără vre-un temei ?
Ia spune-mi, ce știi vrednic de crezare ?*

CONDUCATOAREA CORULUI

*Cam tot atâta am aflat și noi.
Străinii știu mai multe, mergi și 'ntreabă-t.
Când vrei să afli drept, întreabă însuși !*

EGIST

*Voi iscodi chiar eu pe vestitor,
de-a fost de față când și-a dat suflarea
sau sunt doar sunuri fără greutate.
Pe mine n'o să poată să mă 'nșele.*

(Intră în palat).

CONDUCATOAREA CORULUI

*O Zeus, Zeus, ce pot să mai spun ? Și cum
să'nalț acum spre ceruri rugăciunea ?
Cum să arăt dorința mea fierbinte
și cum să spun mai bine ce-am de spus ?
Căci sau acum sabia ucigașe,
scăldată'n sânge, va desăvârși
sdrobirea neamului lui Agamemnon,
sau fiul, aprinzând pe-altare focul,
pe tronul părintesc se va urca,
stăpân din nou pe-averea moștenită :
între acestea va alege lupta.
Orest divinul ține piept la doi :
de partea lui așează-te, izbândă !*

(Se aud țipete în palat).

EGIST

(de afară).

Vai, vai, vai mie, vaoleu, valeu !

CORUL

Ah, cum s'o fi sfârșit în casă lupta ?

CONDUCTATOAREA CORULUI

*Să mergem. Totul s'a sfârșit de-acum.
Să nu fim socotiți părtași la crimă;
cât pentru luptă, soarta-i hotărâtă ?*

(Corul se retrage într'un colt al orchestrei. — Un servitor ese, s'ăimântat, din palat și aleargă la ușa gyneceului, în care bate cu putere).

SERVITORUL

*Vai mie, vaoleu, stăpănu-i mort !
Vai mie, vai, Egistos nu mai este.
Deschideți ușa repede și trageți
zăvorul dela camera Reginei !
Aici ar trebui un om cu vlagă,
și nu ca să mai apere pe mort !
Dar strig la niște surzi, dorm duși cu toți !
Degeaba urlu ! Unde-i Clitemnestra ?
Ce face când primejdia o pândește ?
Pe drept lovit, și capu-i va cădea.*

CLITEMNESTRA (eșind din gyneceu)

Ce s'a'ntâmplat? Ce strigi de umpli casa ?

SERVITORUL

Ziceam că morții în cei vii lovesc.

CLITEMNESTRA

*Vai mie ! Acum se lămurește taina.
Pierim prin viclesug, cum am ucis.
Săcurea ucigașă dați-mi-o.
de-oi fi învingătoare sau învinsă,
nu-mi rămâne decât doar să lupt.*

(Vrea să intre în plat. Ușa se deschide b usc și apare Or. ste, cu sab a în mână. In spatele lui, Py.ade. Servitorul fușe).

ORESTE

Te căutam pe tine ; cu el am isprăvit.

CLITEMNESTRA

Vai, ai murit Egistos, stăpânul meu iubit !

ORESTE

*Ți-e drag ? Ei bine, groapa pe amândoi vă încape.
Urmează-l credincioasă, și morți să fiți aproape.*

CLITEMNESTRA

*Feciorul meu, te-oprește și sânul cruță-mi-l :
pe el dormeai odată, el te-a lăptat, copil.*

ORESTE

Pylade, ce pot face ? Pot eu lovi 'ntr'o mamă ?

PYLADE

*De-oracolul lui Phoebus cutezi să nu ții seama ?
Ce'nseamnă jurământul, să-l lepezi dacă vrei ?
Toți oamenii împotriva să-i ai, dar nu pe Zei !*

ORESTE

Cu tine e dreptatea și vorba ta mi-ajunge.

(Clitemnestrei).

*Urmează-mă : alături de el te voi străpunge !
Pe el îl îndrăgiseși în locul tatălui ;
să dormi cu el alături, pe veci iubita lui.*

CLITEMNESTRA

Eu te-am crescut ; mă lasă să'mbătrânesc la tine...

ORESTE

Tu, ucigașa tatei, să'mbătrânești la mine !...

CLITEMNESTRA

Așa ne hotărîse ursita, fătul meu.

ORESTE

Ursita te trimite la moarte-acum, nu eu.

CLITEMNESTRA

A ! teme-te copile de-al mamei greu blestem !

ORESTE

De-a mamei ce-și alungă copii, nu mă tem.

CLITEMNESTRA

Ai fost trimis în casă de oameni primitori...

ORESTE

Pe fiul unui rege-l vânduși de două ori.

CLITEMNESTRA

Și care-i prețul, spune, pe care mi l-au dat ?...

ORESTE

Nu-l pot rosti, mi-e scârbă de prețul necurat.

CLITEMNESTRA

De ce uiți că din vină și tatăl are-o parte.

ORESTE

Ședeai la gura sobei când el lupta departe.

CLITEMNESTRA

E greu pentru femeie fără bărbat să fie ..

ORESTE

Cu truda lui hrănește bărbatul pe soție.

CLITEMNESTRA

Și-acuma tu, feciorul, îți vei ucide muma !...

ORESTE

Nu eu, ci tu, tu însăți te vei ucide-acuma.

CLITEMNESTRA

Te va urma, copile, a mamei răzbunare !

ORESTE

Și dacă iert, de-a tatei cum aș afla scăpare ?

CLITEMNESTRA

Mă rog, mă rog zadarnic de-o groapă ne'ndurată !

ORESTE

Tu ți-ai rostit osânda când mi-ai ucis pe tată.

CLITEMNESTRA

Ah, am crescut cu grije, la sânul meu, un șarpe !

ORESTE

*Se împlinește spaima ce te prindea în vis.
Vei fi și tu ucisă, așa cum ai ucis.*

(O târăște în palat)

CONDUCATOAREA CORULUI

*Pe amândoi să-i plângem deopotrivă !
De-acuma însă, ochiul casei noastre
nu va mai fi închis pentru vecie :
sărman-Orest închise lanțul morței.*

CORUL

Veni în fine judecata cruntă,
 ea ce-a izbit în neamul lui Priam,
 veni'n palatele lui Agamemnon,
 cu două ispășiri, cu două morți.
 Mănat aci de voia lui Apollo,
 așa cum prevestise Pythia,
 se'ntoarse cu izbândă surghitunitul.

Răsune mântuit palatul
 de chiote de bucurie.
 Ocara s'a sfârșit de-acuma
 și lăcomia lor de aur
 nelegiuții o plătiră
 plecând la drum pe drumul morții.

Veni răsplata pregătită'n umbră,
 prin viclenie se'mplini pedeapsa...
 Ea însăși, fiica Zeului cel mare,
 pe care noi Dreptatea o numim,
 ea a 'ndreptat în luptă brațul lui,
 căci pe acei ce-o calcă în picioare
 îi răsplătește pururea cu moarte.

Răsune mântuit palatul
 de chiote de bucurie.
 Ocara s'a sfârșit de-acuma
 și lăcomia lor de aur
 nelegiuții o plătiră
 plecând la drum pe drumul morții.

În bolta 'ntunecată din Parnossos,
 Apollo prevestise răzbunarea
 înșelăciunei prin înșelăciune.
 Întârzie Apollo, dar nu uită.
 Porunca unui zeu îndeplinită
 nu poate fi numită fărdelege.
 Stăpânii cerului au legi ne 'nfrânte ;
 ferește-te de rău și preamărește-i.

*In fine s'a făcut lumină,
cătușele s'au sfărâmat!
Sus fruntea, casă a Atrizilor!
Destul zăcuși, culcată la pământ.*

*Și după ce, prin rugăciuni și jertfe,
s'or șterge urmele păcatului
și Furiile înspăimântătoare
vor fi de-aci și ele isgonite,
atuncea va domni în casa asta,
neturburată, liniștea deplină.*

*In fine s'a făcut lumină,
cătușele s'au sfărâmat!
Sus fruntea, casă a Atrizilor!
Destul zăcuși, culcată la pământ.*

N. I. Herescu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CU NEPOTUL UNUI SFÂNT

— A m i n t i r i —

de N. BATZARIA

Sunt amintiri peste cari s'au aşternut... e deajuns să spun că nu împlinisem bine vârsta de douăzeci de ani, când am fost trimis ca profesor la gimnaziul nostru din vechiul oraş *Ianina* din *Epir*. Imi aduc aminte că pornisem la drum chiar în sărbătorile Crăciunului.

Şi ce drum ! Şase zile călare pe un ger de crăpau pietrele. Şi dacă ar fi fost numai vântul cel rece şi zăpada îngheţată! Dar ca să mergi dela Bitolia, de unde plecasem, la *Ianina*, îţi trebuia să străbaţi mai toată Albania de Sud, ai cărei locuitori, veşnic înarmaţi, ţineau mereu mâna pe trăgaciul puştii. Aşa că, dacă tremuram odată de frig, tremuram de două ori de teama de a atrage asupra noastră mânia acestor albanezi încruntaţi şi aşa de mândri în sărăcia lor.

De aceea, eu şi ceilalţi tovarăşi de drum, nişte negustori cari mergeau pentru treburile lor, am simţit o bine înţeleasă uşurare, când în ziua a şasea, după ce lăsasem în urma noastră oraşelul albanez *Lescovich*, cărauşul ne-a spus că nu mai e vreo primejdie şi că ne apropiem de *Ianina*.

„Acum trecem prin sate locuite de creştini, ne-a lămurit el, aşa că putem fi fără teamă“.

Teama a pierit, dar odată cu teama, a încetat şi vântul cel rece şi frigul care ne îngheţase. Şi cu cât ne apropiam de *Ianina*, cu atât razele soarelui ne trimeteau o căldură, care era pentru noi o adevărată binefacere. Intram de bună seamă în zona caldă, în regiunea primăverii eterne, acolo unde creşte portocalul, iar trandafirii sunt încărcăţi de flori în luna Ianuarie.

Inchizând ochii, văd şi acum în închipuire vechea *Ianina* cu clima ei dulce, cu lacul ei străveziu, cu insula în care se găseşte mormântul vestitului în Orient *Ali Paşa*, acel albanez crud, dar energic şi înţelept, care ridicase armele împotriva sultanului, ca să întemeieze o Albania neatârnată.

Văd și acum Ianina în inchipuire, așa cum o vedeam cu ochii unui tânăr de douăzeci de ani, care îmbracă totul în haina poeziei și găsește farmec și plăcere în tot ce-i iese înainte.

Aproape în toate zilele, când soarele se apropia de asfințit, mă urcam pe un deal din apropierea orașului și culcându-mă la umbra unui arbore, cădeam în reverie și contemplație. Jos, se întindea frumosul lac, luciu ca o oglindă, iar de jur împrejur se înălțau munții, cu nume din epoca antichității. De fiecare munte era legată câte o amintire din vremurile de demult, din vremurile mitologice. Iată, colo la dreapta, la o depărtare de două sau trei ceasuri pe jos, stau încă rămășițe din vestitul oracol de la *Dodona*.

Ceva ce nu se poate exprima, dar care se simte, te smulge realității de toate zilele și te duce cu gândul spre alte vremuri și spre alte lumi. Iar căldura soarelui și acel miros particular, care se desprinde din pământ, din arbori, din aer, te face incapabil de acțiuni mai puternice, de o încordare a energiei, în schimb, dând drum liber imaginației și pornirilor meditative.

Intr'o dispoziție sufletească asemănătoare cu a mea trebuie să se fi găsit și tânărul, ceva mai în vârstă decât mine, care venea și el să se odihnească și să viseze la umbra arborilor din deal. În prima zi ne-am uitat unul la altul, a doua zi ne-am salutat, iar în ziua a treia ne-am și împrietinit.

La întrebarea mea cine este, el mi-a răspuns: „Sunt nepotul Sfântului Gheorghe“.

Dintru început, mi-am închipuit că am de-aface cu un om, care nu prea este în toate mințile. Știam doară că sfinții nu prea obișnuiesc să aibă nepoți și neamuri. Și mai știam că slăvitul întru Domnul, marele mucenic Sfântul Gheorghe, trăise cu multe veacuri înaintea noastră și nici nu fusese prin părțile Ianinei.

Dar nevroid să mă las mai prejos de acest tânăr, care mi se păruse cam într'o ureche, i-am zis la rândul meu: „Și eu sunt nepotul sfântului Dumitru.“

— Care sfânt Dumitru? mă întrebă el cu un aer care arăta că nu pusese la îndoială adevărul spuselor mele.

„Dar sunt oare mulți sfinți Dumitru?“

— Se prea poate, îmi răspunse el. Uite, de pildă, cum sunt doi sfântul Gheorghe: unul este sfântul Gheorghe cel vechiu, iar al doilea e bunicul meu, sfântul Gheorghe de la Ianina“.

I-am mărturisit că până în ziua aceea nici n'auzisem de această nouă ediție a sfântului Gheorghe. De altfel, ca un adevărat nepot de sfânt, tânărul meu interlocutor mi-a iertat lesne ignoranța, mai

ales după ce i-am spus că sunt nou sosit la Ianina, așa că n'avusesem încă prilej să cunosc tot ce era mai de seamă în oraș.

„Ei, da, zise el înălțând ochii spre cer, bunicul meu a fost un sfânt și chiar un sfânt, care n'are mai puține merite decât omonimul său.

— Cum, întreb eu mirat, a omorât și el balauri și alte lighioane, așa cum făcuse vechiul sfânt Gheorghe?

— Nu, bunicul meu n'a omorât nimic, dar aceasta nu-l împiedică să fie un mare sfânt, ale cărui rugăciuni sunt, desigur, bine primite de Dumnezeu și Maica Domnului“.

Precum se vede, conversația devenea interesantă, în tot cazul, cum nu se poate mai originală. Cine ar fi bănuțit că s'ar putea afla vreodată față în față cu neamuri autentice de sfinți și mucenici?

Am ținut, așa dar, să am lămuriri asupra acestui sfânt Gheorghe, care, cu toate preocupările sale cerești, avusese totuși grija să-și lase moștenitori și pe pământul nostru, „loc de chinuri și durere, vale de lacrimi“. cum spunea nepotul sfântului.

Acest nepot — se numea și el Gheorghe ca și sfântul său bunic — mi-a dat bucuros toate lămuririle trebuincioase. „Bunicul meu, îmi povesti el, era băgat la stăpân, la un turc care ținea o butărie. Fiindcă bunicul meu era deștept și priceput la muncă, turcul ținea mult la el. Ba chiar într'o zi îi propuse să se despartă de nevastă, deoarece bunicul meu era căsătorit. „Îți dau pe fiică-mea de nevastă, îi zise turcul“.

— Dar fata dumitale este turcoaică, iar legea voastră nu dă voie să se mărite după un creștin.

— Asta o știu și eu, îi răspunse stăpânul său. De aceea, după ce îți lași nevasta, ai să treci la legea noastră turcească.

— Să mă turcesc?! strigă plin de mânie bunicul meu. Mai bine mor, decât să mă leapăd de legea în care m'am născut“.

„Și după ce nici cu rugăminți, nici cu făgădueli, nici cu amenințări n'au izbutit să-l înduplece să se lepede de sfânta noastră lege creștină, într'o seară, stăpânul său, ajutat și de alți turci, l-au aruncat în cuptorul aprins, unde bunicul meu s'a învrednicit de moarte de martir, fiind ars de viu. Inșă chiar în aceeași seară, o candelă s'a pogorît din cer și s'a oprit deasupra cuptorului, luminând toată noaptea.

„Așa s'a făcut bunicul meu sfânt. După aceea, Patriarhia de la Constantinopol, aflând de purtarea lui așa de creștinească și de

minunea cu candela, a poruncit ca numele lui să fie pomenit și cinstit în bisericile ortodoxe.

„Ziua bunicului meu, continuă tânărul Gheorghe înflăcăându-se la vorbă, este sărbătoarea cea mai mare pentru orașul Ianina și toată creștinătatea dimprejur. Vin oameni dela depărtări mari, ca să aducă la mormântul lui tot felul de daruri pioase.

— Și ce se face cu aceste daruri pioase? l-am întrebat eu.

— Ce vrei să se facă? O parte ia biserica, iar o parte rămâne familiei.

— Care va să zică, vă alegeți cu ceva de pe urma sfântului vostru, i-am zis eu râzând.

— Fiește că trebuie să ne alegem. Este undeva altă familie, care să aibă un sfânt?

Dar de ce nu pot avea și eu parte de un sfârșit ca al bunicului meu! zise tânărul Gheorghe oftând din adâncul inimei.

— Vremile s'au schimbat, iar treaba nu merge așa de ușor, i-am răspuns eu. Mai întâi că nu prea sunt turci, cari să-ți dea fețele cu de-a sila, apoi nici poliția n'ar permite să fie aruncat cineva în cuptor și ars de viu.

— S'a stricat lumea! exclamă el.

Din ziua aceea se legă o prietenie bună între mine și nepotul sfântului Gheorghe. Aproape zilnic ne întâlneam la aceeași oră sub același arbore din deal.

Numai într'o privință nu ne potriveam de loc. Anume, pe când eu căutam să mă țin cât mai legat de pământ și să mă bucur cât mai mult de bucuriile și plăcerile de pe pământ, prietenul Gheorghe plutea mereu în nouri și se îngrijea numai de lucrurile cerești.

Așa, într'una din zile, mă întrebă foarte serios: „Cam după câți ani crezi că o să ne găsim din nou cu toții în valea Iosafatului?”

— În care vale a Iosafatului? l-am întrebat la rându-mi foarte mirat.

— Cum, nu știi? făcu el și mă privi cu niște ochi ce exprimau mirare, dar și o compătimire adâncă pentru ignoranța mea. Dar nu stă oare scris la Evanghelie că la judecata de apoi, toți morții și toți câți vor fi atunci în viață se vor strânge în valea Iosafatului, ca să fie judecați acolo de Domnul nostru Isus Cristos?

— A, da, i-am zis eu, acum mi-am adus minte. Decât mai știu un lucru și anume că valea Iosafatului este prea mică, pentru ca să încăpem toți câți vom fi chemați la judecată.

— Cum mică? mă întrebă Gheorghe.

— Uite, așa, e mică și e îngustă.

-- Dar tot încăpem, zise el.

— Ba nu încăpem de loc.

— Dar dacă ne înghesuim, ne strângem unii într'alții? Și nepotul de sfânt își strânse cât putu genunchii și se făcu mic de tot „Nici așa strânși și înghesuiți nu încăpem, i-am zis eu. Fă so-coteala, câte sute și mii de milioane de oameni au murit de la Fa-cerea lumii și câți vor mai muri până în ziua judecății de apoi. Ce, glumești ? Far'că nu se știe ce este valea Iosafatului?“

Tânărul Gheorghe căzu adâncit în gânduri. Cum au să poată fi îndeplinite cele scrise la cărțile sfinte, unde se spune lămurit că toți oamenii cari au murit și toți câți vor muri până atunci, vor fi chemați în aceeași zi la judecată în valea Iosafatului, dacă această vale este așa de mică și neîncăpătoare ? Lui îi trebuia negre-șit o lămurire asupra acestei chestiuni.

„Știi ce, îmi zise el după un răstimp, mâine merg la Vlădica și-l întreb, căci o fi știind el cum stă această treabă“.

A doua zi, tot cam pe înserate, ne-am întâlnit din nou sub arborele din deal. Prietenul Gheorghe era posomorât și abătut. „Ei, zic eu, l-ai întreat pe Vlădica în chestiunea cu valea Iosafatului?“

— Dă-l încolo! răspunse el cu un gest de indignare. Un păcătos care pângărește lucrurile cele mai sfinte!

— Cum, n'a știut să te lămurească ?

— Ce să mă lămurească? Mi-a dat un răspuns, că mi-am as-tupat urechile și mi-am acoperit obrazul de rușine. Astfel de vorbe să iasă din gura unei fețe bisericesti!“

Cu toată stăruința mea, tânărul Gheorghe n'a vrut să-mi spună și mie ce i-a răspuns Vlădica, de s'a scandalizat într'un grad așa de mare.

„Nu mă mai întreba, îmi zise el, s'a stricat lumea și asta e totul“.

S'o fi stricat lumea, dar parcă tot găseai în ea farmec în dea-juns și plăceri din belșug.

Să fi fost oare aceste plăceri, cari îl atrăseseră și pe nepotul de sfânt și-l făcuseră să nu mai vină multe zile la rând la umbra arborelui din deal?

Mi-am făcut această reflecție într'una din seri, când, întorcân-du-mă târziu acasă, mi se păruse că recunosc în întunerecul străzii pe nepotul sfântului Gheorghe într'un tânăr care mergea braț la braț cu o domnișoară și căreia-i șoptea lucruri, pe semne foarte im-portante și intime, căci se proptea mereu de dânsa.

Mergeam acum singur să-mi trăesc ceasurile de visare și con-

templație la umbra arborelui din deal. Imi lipsea societatea atât de interesantă a tânărului Gheorghe și sufeream de această lipsă. Apoi, mai aveam așa multe de vorbit! Atinsesem doar chestiunea cu vafele Iosafatului și mai rămăseseră văile Cedronului, Hebronului, Ierihonului și alte văi și râuri sfinte.

În sfârșit, după o lipsă de vreo trei săptămâni, iată-l și pe nepotul de sfânt. Dar ce schimbare în această scurtă trecere de timp. Nu mai ținea ochii în jos și nici nu-i ridica visători spre cer, ci se uita drept în ochii tăi și vedeai că în privirile lor se aprinsese o nouă flacără. În aceste priviri era ceva ștregăresc, ceva diabolic.

„Ce-i cu tine, prietene Gheorghe? I-am întrebat eu. Fosta-ai oare în pelerinaj la Locurile Sfinte sau retrasu-te-ai în singurătate, ca să postești și să te pocăiești?”

Decât Gheorghe nu mai era smeritul Gheorghe, pe care îl cunoscusem. Incepu să fredoneze un cântec de lume, el care nu cânta decât psalmi și ohtoihuri. După aceea, îmi zise: „Am făcut ceva mai bun decât spui tu. Mi-am găsit o fată după placul inimii, așa că în curând mă însor.

— O nepoată de sfânt? I-am întrebat eu râzând.

— Ceva mai bun, îmi răspunse el: o nepoată de bancher bogat. Vii la nunta mea — nu-i așa? Și îți mai cer ceva: să fii nașul primului meu copil.

— Cu cea mai mare bucurie, i-am zis eu. Se poate o cinste mai mare decât să fii nașul unui strănepot de sfânt?”

De această cinste n'am avut parte. Nu după mult, am părăsit orașul Ianina, iar de atunci n'am mai văzut nici pe nepotul de sfânt, nici pe moștenitorii săi, pe care îi doresc cât mai mulți și mai sănătoși.

N. Batzarica

P O E Z I I

de NICULAE RUSU

Peisaj ardelean

Culor de foc pasc lacom cer românesc,
îngerii vântului s'au culcat între aluni,
vinete umbrele serii se ivesc,
arinii mă întâmpină cu ochi de tăciuni.

In povești a crescut 'naltă floarea visului,
mușcatele au tras zările peste somn,
zefirul trece prin țara necuprinsului,
Făt Frumos se miruie brândușelor Domn.

Oi mocănești pasc otavă la lună,
păstorul numără oile cu lapte, pe bătă,
stelele înnoadă din aur cunună,
dimineața se uită peste munți suri, ca prin sită

Nu m'aude nimenea

Nu m'aude nimenea cum plâng,
slugă prin străini, cu boi și plug acasă,
Mureș cum durerile îmi strâng,
plouă în suflet, lacrimi de mireasă.

Nu m'aude nimenea cum strig,
grâul vorbeii l-am trimis în patru vânturi
suflă gerul iernii și e frig,
noi ne astrucăm cu-aceleași lâni de gânduri.

Doamne Sfinte, sus din cerul Tău,
pleacă-Ți înțelesul și ne-auzi,
leagă pod de aur peste hău,
și ne du ofeli la ochii uzi.

Niculae Rusu

DUPĂ VOTURI...

— Amintiri —

de VLĂDESCU ALBEȘTI

N'am dormit toată noaptea.

În mîntea mea se depăneau drumurile cotite ale Bărăganului. Un conac pierdut în miriștile fără sfârșit, troițele dela îmbrățișarea drumurilor, cumpăna unui puț părăsit, sau casele risipite în fundul bălților argintate de apa morților și umbrite de sălcii pletoase.

În zori, aștepta la poartă, căruța cu dricul acoperit cu fân proaspăt și velință nouă. Am ascuns, cu o pală de iarbă, vraful de manifeste. Doi prieteni, candidați, au ocupat leagănul în spatele căruțașului; am luat calea și-am pornit la drum...!

O dimineață primăvăratăică.

Am scos carnetul.

— La Andrășești, Moș Petre... Moldoveni, Matei... Patru Frați?

— Cine-i la Patru Frați?

— Cazan...

— Nu mai avem pe Cazan !...

— Cazan ?. — Până la moarte...

— Nu se poate ! Ii primar, omul stăpânirei...

— I-al nostru...

— Nu-i al nostru.

— Nu se poate...

Ne-am gâlcevit, până am ajuns în inima satului. La un han, cu sopronul aplecat spre răsărit, lume multă.

Câțiva ne-au salutat ; unii își făceau semne rîzând, iar cei din fund rosteau destul de tare :

— I-a prins dorul de noi...

— Sunt rude cu popa!...

— Și cu notarul ?...

— Taci, mă !

Liniste... Și unul, parcă-l văd ; uscățiv și fudul, căciula lăsată pe cîafă, bretonul sbîrlit și resfirat pe frunte. Incheietura mînteanului prinsă într'o copcă spre dreapta, iar grumazul înfășurat de o roșie, cu dungi.

— Din ce partidă, veniți.... ?

— Noi ?

— „Dumneavoastră“.

M'am apropiat, înspre el. Duhnea un miros de prune înăcrite. Prietenii păzeau căruța. Un copoi de jandarmi sfredelea cu privire velința și tot cuprinsul.

M'am încercuit în mijlocul lor. Imi dogoreau obrazii. Mi se părea că cineva mă lovește cu un ciocan în piept, așa îmi svâcnea inima. Mi-am luat curajul.

— Oameni buni... Frați... Aici am rămas.

Un gligan, cu șerpii de aur pe umăr, cu pușca purtată ca pe o bătă de oi, mi-a curmat șirul.

Simțeam în gât, frântura cuvântului.

— Legitimația...

— Care ?

— „Indentitatea și circulația“...

— Pe toate le vrei ?

— „Otorizația dela prefectură“ ?

— N'am, autorizație. Unde scrie ?

— La post. Să mergeți la post.

O fluierătură. Doi godani tineri, flăcăi basarabeni, au prins baionetele, și-au început executarea.

— Merg și domnii ?

— Toți.

— Ai departe postul ?

— In sat.

— Poftim, în căruța noastră.

— Pe jos..., numai pe jos...

— Așa ai ordin ?

— Da.

— Dela cine ?

— Nu-i treaba d-tale. Avem „secret“.

— Căii înaintau la pas. Noi trei și jandarmii, pe urmă. Păream un convoi de borfași.

Ne urmăreau sătenii, iar la porți, femei și copii, priveau spre noi... Auzeam șoapte...

— Cu ce i-a prins ?

— Cu nimic...

— Apoi ?

— Sunt veniți cu „politica“...

Ne-am oprit. Lumea a fost împrăștiată.

O casă mică, învelită cu stuh. În bățatură, o prăjină lungă și subțire, tremura în vârful ei un capac de carton, boit în culorile naționale...

Ne-a poftit înăuntru. Miros de lipeală proaspătă și petrol. La o fereastră mică, o masă de brad, acoperită cu hârtie albastră. La dreapta un pat de cazarmă și deasupra o poliță, cu o chivără strălucitoare.

Lângă ușă, în colț, un rastel, pentru arme.

— Intâi D-ta...

— I-am pus pe masă hârtiile toate.

— „N'ai autorizație“ !

— N'am.

— Rău.

I-a luat pe toți. Ne-a scotocit de tot ce-am avut.

— Manifeste, aveți ?

Ne-am privit cu toți.

— N'avem

Ușa se deschise de perete. Ne-am înghesuit în colț. Stăpân pe sat, fălos, rumen la față și plin de curaj, apare Nenea Cazan.

— Domnul primar, adause jandarmul, împingând spre el singurul scaun din odaie...

Ni s'a rupt ceva de pe ochi.

Ne strânge voios mâinile și ne bate pe umeri.

O dojană blândă, ne acoperă mirarea și ne prinde sufletele, într'o neînțeleasă întâlnire.

— Ai aflat de urma noastră ?

— Nu.

— Atunci ?

— Mi-au spus oamenii și mi-am închipuit că-i opoziție... Trebu-a să-mi dați un semn, o vorbă.

După câteva discuțiuni, șeful de post, ne-a dat libertatea sub garanția domnului Primar.

Soarele scoborise înălțimea cerului și se lăsa pe nesimțite de vale, spre apus.

Nicio fărimitură nu gustasem în ziua aceasta. Ne scârțâiau dinții de ciudă și de foame

— Ați ospătat undeva ?

— Nimic.

— Să mergem la han... La mine nu merge. Știe notarul...

— Pornim unde-o fi, un covrig și un păhărel...

— Ne pare bine că te-am văzut.

— Știi, d-ta, omul se schimbă, prietenii, rămân prieteni...

— Până la moarte. Numai ciuda, necazul Popii m'a făcut să primesc. Dar sufletul ! Ah ! dacă mi-ați cunoaște sufletul !...

— Cu noi, nene Cazane, cu noi...

— Dar cu cine ?

— Așa să trăiești, cu noi să fii !

Bucuroși, am ajuns la han. În fund, oameni mulți. S'au ridicat respectoși, afară de unul roșcovan cu părul vâlvoi și ochii tulburi. Nu-l mai ajutau puterile și își rezimă pieptul de marginea tijheli.

Am intrat într'o cameră curată.

Velințe noi și prosoape de borangic împodobeau pereții.

I.a icoană un smoc de busuioc și o sorcovă pentru anul nou.

Doi bujori înflorise în obrajii hangitei ; un șorț alb ca un

brău. îi încingea mijlocul subțire. Mărgelele din gură străluceau ca sideful și ochii îi ardeau de bucurie și frumusețe...

Nenea Cazan îi desprinde șorțul dela brău și-i poruncește pentru masă.

— Ce-o fi, zicem noi, și mânați de grija noastră, ne uitam afară, cum soarele se cobora și mai repede, spre apus.

La fereastra mică, prinsă în ușa prăvăliei, ne urmărea un chip.

Omul uscățiv, cu căciula lăsată pe ciafă, cu bretonul sbârilit și respirat pe frunte, sfredelea cu privire fereastra și ne făcea semn, spre nenea Cazan.

I-am arătat tabloul. Ne-a părăsit o clipă și s'a înapoiat, privindu-ne serios.

— E de-al nostru, apoi pe șoptite : Ne cere ceva băutură. Sunt oameni strănși, de-ai noșți, numai de-ai noștri...

— Nu-i bine să le rostim ceva ? Să știe și ei, ce vrem....

— Se poate, cucoane Gheorghită ! N'ai încredere în Cazan ?... Mai bine lucrez eu așa... Vezi bine ! Notarul...

— Să fie cum zici dumneata. Și am ciocnit paharele.

Crâșmărița aștepta în prag comanda. În gropițele obrajilor i se oprise un zâmbet șiret.

Se auzeau ciocnituri de pahare, larmă și râsete. Cazan, cu capul gol, deschis la vestă, se ducea adesea și închina cu mulțimea.

Venea apoi bucuros, la noi.

— Merge strună... N'ar strica încă un rând... Unul nu s'abate...

— Prea mult nu-i bine dar... fie.

Bunea, căruțașul nostru, ronțăia covrigi la o masă rotundă din prăvălie și sorbea din oala de pământ, vinul roș.

Am voit să ciocnim, ultimul pahar, în sănătatea lui nenea Cazan, vechi luptător și prieten, tocmim trupește la stăpânire, dar cu sufletul, până la moarte, cu noi.

În han, hărmălaie ca de răsmeriță. Zăngănitul sticlos al unui geam spart, l'am simțit în suflet.

O perdea neagră s'a coborât în dreptul soarelui. Nenea Cazan a dispăut, ca o nălucă.

„Șeful“ apare în prag.

În ochii lui fulgera mânia.

— La post. Nici un cuvânt, la post.

Ne-am ridicat, fără murmur. Nu știam nimic, din freamătul de afară.

În bătătura hanului, foi rupte se împrăștia până în mijlocul uliții.

Basarabeni, se munciau să adune din brațele mulțimii, manifestele noastre.

Bunea își ținea caii speriați și se uita cu milă la velința nouă, frământată de picioarele oamenilor.

Am mers, drept înainte. Soarele ne privea în față, și numai o dungă subțire îl despărțea de groapa apusului.

Am cercetat cu ochii mulțimea. Căutam chipul lui Cazan. Nimic.

Numai omul uscățiv și fudul, cu bretonul sbârlit și resfirat, cu fața înroșită se uita încrunțat.

Cum au ajuns manifestele, pe bățătura hanului, numai Bunea, căruțașul nostru, știa.

La post șeful și-a ocupat masa de brad, a ridicat cozorocul capelei și, cercetând într'o cărțuție cu literă măruntă, a tras aproape de el, registrul de procese.

Tot pe mine m'a luat la rând.

— De câți ani ești ?

— Treizeci și nouă...

— Ce meserie ai ?

— Profesor.

— Carte știi...

— Da...

— Semnează, aci.

— Eu nu semnez nimic. Ce să semnez ?

— Nu vrei ? Bine, O să vrei...

În pragul odăii, a apărut, ca din pământ, hangița. Nu mai avea zâmbetul șiret și nici frumusețea și bucuria ochilor.

Buzele erau strânse și albe ca varul. Ii lipsea șorțul alb și mânia îi încremenise fața.

— Cine-mi plătește târguiala din prăvălie ?

— Domnul Cazan, adăogai eu zâmbind.

— Nici un Cazan. Nu plec de aci fără parale.

Șeful îi prinde foaia galbenă cu însemnări și începu să citească...

Trei oacă vin, covrigi, o litră masline, covrigi în prăvălie, cinci oacă vin, covrigi și masline, geam spart, trei țoiuri lipsă, o sticlă de „lambă“ plesnită ; total una mie două sute lei...

— Banii, d-lor, sau fac proces pentru devastare...

Ne-am uitat unul la altul și am plătît.

Hangița a dispărut, ca o nălucă. Ținea strâns mâna cu hârțiile de bani și fața i se înseninase, ca cerul după furtună.

Jandarmul n'a isprăvit nimic cu noi. Ne-am hârțuit mult. I-am pomenit de legi și răspunderi. Mai rău.

Un raport confidențial, într'un plic galben, apoi, cei doi Basarabeni cu armele încercate, s'au așezat în căruță, în fața noastră.

Căruțașul, nu scotea un cuvânt. Mâna liniștit murgii și se trudea, pentru hârțiile noastre, semănate în fața hanului.

Noi eram bucuroși, dar nu cunoșeam pe îndrăznețul, care a împrăștiat, în centrul satului, manifestele noastre.

După ce am trecut bariera satului și am luat drumul poruncit spre „Secția de Jandarmi“, am întrebat, răsând, pe Bunea:

— Cine ne-a făcut boclucul ?

— Apoi, cine ? — și atinse cu sfârșul biciului apăsat și cu necaz, murgul din dreapta... „A vărât botul, după grăunțe... A zvâr-

lit velința și fânul și a umplut bătătura cu scrisorile dv... Nu-s eu vinovat, ferească Dumnezeu, nu-s vinovat..."

Noi l-am bătut pe umeri, și am promis murgului din dreapta, cinste și hrană bună.

Basarabeni râdeau. Le era rușine și lor de necazul nostru.

Ne aflam în ultima zi de propagandă. Ziua Sfinților Impărați.

Soarele coborîse din adâncuri... Numai o linie roșie încingea pragul apusului.

Din vălmășagul acestei zile, am purtat în minte chipul uscățiv și fudul, cu bretonul sbârilit și resfirat pe frunte, dar și pe Han-gița cu ochii aprinși, încremenită pe pragul postului de jandarmi, cu hârtia galbenă în mână

G. Vlădescu Albești

D I N „P O E T I C A”

de PETRU MANOLIU

T O A M N A

*E August ! Ciorchinii sunt rumeni pe coarde,
Iar stelele joacă 'n podgoria serii,
Și curge, de-avalma, tăcerea cu mustul,
Când luna, la cramă, îmbată vierii.*

*Ohè ! Depărtarea, cu poalele 'n șolduri,
De frânghia zării își leagă marama ;
Pe miriștea goală, a cerului, vremea
Recheamă trecutul sonor ca arama.*

*Dar, Pan, ghemuindu-și spinarea 'ntre frunze,
Ascultă văzduhul cu-adâncuri de mare,
Și 'n ochii lui limpezi, văslind printre liniști.
Vin ploile toamnei, — viori de cocoare...*

A D O L E S C E N Ţ A

*Cât te-am citit, bucoavnă înstelată,
Culcat pe spate, cântul așteptându-l ;
Arcturus, Vega, Ursa răsturnată,
M'au învățat cum se răsfață gândul.*

*Știam când Cloșca, în ograda serii,
Va ciuguli grăunțele tăcerii,
Și zorii mă prindeau ținând în brațe
Un prunc : Luceafărul de dimineață.*

*Cu-o nalbă pitulată 'n colțul gurii,
Plecam pe Calea Robilor, pustie ;
Parfum de izmă, somul arăturii,
Avea azuru 'ntins ca o câmpie.*

*Iar când treceam pe lângă iazul lunii,
Mă cunoșteau cocorii și lăstunii,
Și-o stea clipind, la geamu-i, rușinată,
Sfios mă îndemna s'o văd culcată.*

*Ce-a mai rămas din toată 'mbelșugarea
Risipei de atunci ? — Trecutu-i rece,
Și tot mai greu mă fulgue uitarea,
Și simt că veacul furtunos, mă 'ntrece.*

SCRISOARE

*Mai deslușești vechimea când tălmăceam „Geneza”,
Târziu, sub asfințitul pe nouri tolănit ?
Credeai, atunci, că, Eva, a dărâmat vecia,
Cu șarpele complice, — el însuși ispitit...*

*Ai vrea să ne întoarcem din nou, sub cozorocul
Tras peste ochi ; la ora cu do, re, mi, fa, sol ?
Se răstigneă plictisul pe a ferestrei cruce,
Și mirosea maestrul și clasa a fenol..*

*In bezna verticală, a tablei, umbre albe
Mai dăinuiesc, de cretă și calcul integral,
Iar de ascultți, prin aer, mai trec, fosnind trecutul,
Trohei și iambi, Horațiu, Virgil și Marțial.*

*Ce întrebări, de-atuncea, ți-au torturat tăcerea ?
Dar inima și visul cătușe îți mai pun ?
Sub fruntea fără seară, când orele se culcă,
La mica zi a lămpii, ce stafii te răpun ?*

*In palmele uscate mai simți rotundul coapsei
Lunare, ca un cântec statuie prefăcut,
Cuprinsă și pierdută a avea, la răscrecea
Intâiei morți trăite sub cel dintâi sărut ?*

Nu ți-am uitat privirea rămasă parcă 'n urmă,
Uimită să găsească în suflet alt amurg...
...La Casian și astăzi, când tâmpilele ni-s albe,
Pe iazul fără unde, aceleași liniști curg.

Ești ruinat de veacul huruitor? de moartea
Ce crește în oglindă cu fiecare rid?
Prietene, „Geneza“ te-a înșelat în ceasul
Când ai suit spre ceruri al desnădejzii blid.

Petru Manoliu

SCRISOARE

de VIRGIL POIANĂ

Mi-a adus poștarul azi o carte
Ce-o fi 'n plic, tristețe-ori bucurie?
Mi-a adus poștarul azi o carte
Și-am găsit în plic melancolie.

A fost odată-un tânăr, un poet
Ce-avea un vis frumos, precum o floare...
A fost odată-un tânăr, un poet,
Care-a crezut în visuri trecătoare.

Când înfloreau castanii prin parcuri la Sighet
Trecea cu visul lui, ce fericire Doamne,
Și florile îi surădeau discret
In primăvara' nvăluită'n toamne.

Se aplecau și liliicii peste drum
Cu crengile ciorchini de stele violete
Și-i îmbăta divinul lor parfum,
Dar azi aleea-aceea, e plină de regrete...

S'a stins și cel din urmă vis ce l-au avut
Acolo peste munți, în țara mea, departe
Poștarul a rămas și azi nepriceput,
De ce nu-mi mai aduce nici-o carte.

Virgil Poiană

HANURI ȘI HANGIȚE

de MIHAIL IORGULESCU

Hanul, loc de popas, de odihnă, de voe bună după necazurile lungilor călătorii, evocă și azi poezia unor vremuri de mult apuse.

Automobilul care mănâncă zeci de kilometri pe oră, trenul de lux, adevărată clădire pe roate, în care călătorul șede ca la el acasă și se ospătează întocmai ca la restaurant, hotelul confortabil, dau astăzi tot rostul traiului civilizat celui ce pleacă la drum, iar autocamionul și trenurile de marfă au înlocuit și ele carele și chervanele, cari trăgeau în curtea hanurilor de odinioară.

Mașinismul a desființat multe activități economice.

Unde mai sunt bălciurile de altă dată, pe cari transporturile repezi de mărfuri le-au făcut azi de prisos?

Unde mai sunt morile vechi, pe cari acelaș mașinism le-a nimicuit?

În minunatele sale *Lettres de mon moulin* Alphonse Daudet a schițat cu o duioșie caracteristică figura meșterului Corbille, morar de modă veche, pe care îl doboară asprimea vremurilor noi.

Hanurile de cari sunt pline toate povestirile noastre din bătrâni, toate romanele istorice ale lui Sadoveanu, hanurile în pragurile cărora te întâmpina hangița cea primitoare de oaspeți, au rămas o amintire.

De ele mărturisește numai literatura noastră romantică, plină de parfumul vechimei și de frumusețea meleagurilor românești.

În afară de acest farmec pe care îl au hanurile pentru iubitorul zilelor de mult apuse, ele mai evocă și un sentiment nelămurit; un fel de fior te apucă, fără să vrei, o așteptare a ceva neobișnuit te cuprinde în apropierea, sau numai la evocarea lor.

Învăluite în mister, hanurile au acoperit multe taine. Multe întâmplări neguroase s'au petrecut în ele; sângele a roșit adesea podelele, ba chiar zidurile lor. Tragicul, acesta este sentimentul ce se împletește cu poezia în cele mai multe povestiri din literatura noastră despre hanurile vestite cândva.

Călătorul nu-și pune capul pe pernă cu siguranța că va fi deșteptat la ora hotărâtă. Grija i se strecura în suflet că ar putea fi deșteptat și pe nevrute și de nedoriți.

Hanul era nu numai hotel în înțelesul cel bun, dar și adăpost de hoți de drumul mare, iar hangiii, tovarăși cu tâlharii și tăinuitori ai lucrurilor de furat.

Așezarea lor anume era aleasă, pentru a avea și hangiuul parte din prada hoțului de prin acele locuri, a cărui prietenie trebuia căutată și păstrată, pentru ca afacerile și ale unuia și ale altuia să meargă tot mai bine.

Literatura noastră cunoaște astfel de hanuri.

Iată, de exemplu *Moara cu noroc* din nuvela cu același nume a lui Slavici. În acest han se așezase, cu râvnă multă de bani, un hangiu care nu prea avea multe muștrări de cuget când era vorba de câștigat din tovarășia cu cei certați cu legea.

O dramă de familie se petrece în cele din urmă aci. Hangița plătește cu moartea dragostea lui Lică Sămădăul. Nuvela lui Slavici este prima care ne redă tragicul hanurilor românești.

Acest fel de a vedea hanurile îl împărtășesc și alți scriitori.

În *O făclie de Paște* de Caragiale, așezarea dosnică a hanului dela Podeni într-o „văgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase“ explică în bună parte drama ce avea să se petreacă acolo, sporind frica din naștere a lui Leiba Zibal.

Zgâlțâit de frigurile de cari suferea de mic și cu gândul numai la venirea lui Gheorghe pentru socoteală în noaptea Învierii, Jidanul găsește în ceasul de primejdie curagiul care l-a înebunit.

Lui Caragiale îi plăceau povestirile întunecate. Una la fel se găsește în nuvela *În vreme de războiu*, unde tot hanul dela Podeni, ținut de hangiuul Stavarache este locul în care se petrece o sguđuitoare faptă. Aci înebunește de groază și ajunge să cânte popește hangiuul torturat de fantoma fratelui său popa Iancu plecat la oaste cu voluntari, pentru a se șterge urma isprăvilor lui de căpetenie de tâlhari.

În nuvela *Pe drumul Bărăganului*, de C. Sandu Aldea Hanul la Trei Movable este și el locul unei întâmplări sângeroase. Nu numai un sguđuitor tragic se desprinde și din această povestire, dar și o delicată poezie a anotimpurilor pe Bărăgan.

C. Sandu Aldea, care cunoștea atât de bine pe țaran și viața dela țară prinde în variatele înfățișări ale anului pe vasta pustietate sbuciumul sufletesc al hangiței Iana, pradă îndemnurilor criminale ale lui Mitrea Cazacu. Iată, o a doua hangiță, după aceea

aşa ceva de Edgar Poë, căci mult mai la îndemână îi sta superstiția românească, destul de bogată în fantastic.

Hanul lui Manolache Ciolănescu din schița *Călătorului îi șade bine cu drumul* de I. Al. Brătescu-Voinești se așează și el alături de hanurile de odinioară, în cari călătorul era atras și reținut, de astădată, nu de ochii unei frumoase hangițe, ca până acum, ci de vinul cel bun și rece, care face pe călător să-și uite de drum.

În fine, *Hanul Ancuței* cu întreaga poezie a Moldovei, așa cum numai în literatura lui Sadoveanu se mai găsește.

Toamnă aurie cu zile line, grase și vesele, cu podgorii încărcate cu poamă. Vinul se bea cu oala. La han, fel de fel de lume: zodieri, coropcari, negustori lipscani, comiși, căpitani, orbi cari țin minte fapte zguduitoare din vremea când vedeau, fântâneri și lăutari, cari înveseleau pe oaspeți, iată lumea hanului Ancuței.

Și printre toți, Ancuța cea sprincenată, clipind domol ca o mătă desmierdată. Drumeții se cinstesc unii pe alții și îi aruncă parale în poală.

Ancuța de azi, ca și Ancuța de altădată, a auzit și ea povestirile pe cari fiecare din cei strănși în jurul ulcelelor cu vin, le spun, care mai de care mai frumoase.

Uneori, necuratul, își fâlfâie aripele în nopțile de groază și taie cu tăcerea lui suflarea celor ce ascultă vorba povestitorului.

Ancuța este mai mult un simbol de hangiță decât o ființă bine definită, mai mult un prilej de voe bună pentru musafiri, iar hanul ei pe drumul Roman-Pășcani, este hanul în care vorba curge domoală și povestirile se deapănă din caerul unor vremi nelămurite, când au căzut de Sf. Ilie ploi năprasnice și spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nouri, deasupra puhoaelor Moldovei, iar niște păsări, cum nu s'au mai pomenit, s'au involburat pe furtună, vâslind spre Răsărit“.

Hanul Ancuței este o lacrimă postumă vărsată de un scriitor, pătruns de poezia, astăzi numai amintire, a hanurilor noastre de odinioară și, mai ales, a hangițelor cari cu viața lor le-au însuflețit în scurtul lor popas pe acest pământ.

Mihail Iorgulescu

S F A R Ş I T T R I S T

— după Siegfried von Vegesach —

de LUDOVIC DAUŞ

In glod stă moartă o pisică
De ape-adusă de-undevă...
Sălbatecă şi fără frică
Ea paseri şi guzgani vînă, —
Dar, iată, isprăvi aşd.

O minge stă'n nisip pleznită,
Căzută-aci de undevă...
De mâini micuţe repezită
In joc de copilaşi trăidă, —
Dar, iată, isprăvi aşd.

Un vas de noapte spart stă'n ploaie
Zvârlit aci de undeva
Să-l ia căruţa de gunoaie...
Slujea şi dânsul la ceva, —
Dar, iată, isprăvi aşd.

Stă'n morgă'ntins un răzvrătit,
A fost şi popă pe-undeva...
De cum era de îndârjit
Credeai că lumea va surpa, —
Dar, iată, isprăvi aşd !...

Ludovic Dauş

SCRIITORI ȘI CĂRȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

TUDOR ARGHEZI: LINA

Noul roman al lui Tudor Arghezi se încorporează cristalin pe axa iubirii dintre Ion și Lina. Schematic subiectul simplu pe care și l-a ales poetul e acesta: doi Puri se așteaptă fără să se caute, se întâlnesc și se unesc prin taina căsătoriei. Spun doi Puri, fiindcă și Ion și Lina sunt, în intenția creatorului lor desăvârșit de curați și la trup și la suflet. Ei simbolizează fecioria și fizică și morală, naivitatea nepătată și candoarea celor dinți oameni, dinaintea de păcat. Neînținați de niciuna din spurciciunile pământeste și Ion și Lina luptă dârz împotriva tuturor împrejurărilor cari vor să-i păteze și până la sfârșit triumfă puritatea lor primitivă. Pe deasupra lumii cufundată în păcat și noroi Ion și Lina se întâlnesc și se cunună în trup și suflet, pereche ideală, tipar perfect al nunții creștine.

S'ar părea, după acest rezumat, că poetul a scris un fel de istorioară morală sau un basm de adormit copiii de-a'n picioarele. Nicidecum. Nimic mai depărtat de structura sufletească a lui Tudor Arghezi ca istorioara morală sau mai bine spus didacticul! Schema pe care am desprins-o noi este etică în sine și în concluziile ei firești. Autorul nu pedagogizează și nu educă. El ne prezintă personagiile sale în acțiune. Și asemeni unei fabule de La Fontaine acțiunea conține în esență sâmburele unui tâlc moral neformulat în încheiere și cu atât mai viguros și mai irezistibil. Arta și cu eticul se împerechează și nu pentru cea dintâia oară, de minune, în proza argheziană.

Iubirea dintre Ion și Lina este calchiată în forma ei ideală, după iubirea din *Ochii Maicii Domnului*, fără să fie întru totul aceeași, dar fără să fie altceva. Deosebirea e poate în aceea că iubirea cuplului din *Ochii Maicii Domnului* era aceea a unor oameni evoluți prin cultură și prin apropierea de o viață mistică (de aci referirea lor livească la iubirea mistică a *Cântării Cântărilor*), în timp ce Ion și Lina se află pe treapta primă a purității, pe treapta adamică, premergătoare nivelului superior al cântării Regelui Solomon. Și totuși, puritatea și profunzimea apropie și identifică pe cele două cupluri într'unul.

Dar subiectul expus nu constituie totodată și ideea romanului, idee care e subsecventă subiectului și care dă o adâncime și mai mare operii. Să vedem însă care este anecdota romanului. Tânărul Ion, licean cu stu-

diile neterminate, se prezintă la o fabrică de zahăr pentru un post de laborant. Acțiunea se petrece pe la 1900. Fabrica e în mâna străinilor veniți dela Peșta și Viena, evrei și unguri — sau și una și alta fiindcă e tot aia! — cari au și câțiva Austriaci angajați și o masă mare de muncitori Slovaci și mai ales Români. Natural, Slovaci și Românii sunt la spălătul, tăiatul și tocatul sfeclei, iar la posturile de comandă sunt evreii și ungurii. Ion, laborantul, de cum intră în fabrică vede că ceva nu merge bine. Acel ceva este cineva. E doctorul Mislin, ungar, care e plătit de un concern străin să saboteze fabrica unde e angajat. El refuză intenționat să verifice probele aduse la analiză, pentru a provoca fabricii pagube. Ion, simplul laborant, care s'a lămurit citind de câteva ori o carte de specialitate, ce-i cu fabricarea zahărului, descopere potlogăria ungarului, îl dă pe față și după concedierea imediată a aceluia e însărcinat de direcție cu conducerea laboratorului. În câteva zile și după o muncă istovitoare Ion pune ordine în lucrări, fabrica merge perfect, nu se mai înregistrează nici o pierdere și Ion, deșurât de directorul Azner, evreu budapestan, ajunge să se impună puțin câte puțin până când, în final să ia locul lui Azner la moartea acestuia. Și astfel Ion, prin merit personal impune străinilor o „românizare“ pe care poate pe cale logică și politică aceștia ar fi refuzat-o.

Nu e greu să se vadă concepția autorului. Ion e Român, cum e și Lina. Poetul a ales într'adins cele mai banal românești cu puțință nume, fiindcă a vrut să dea personajilor sale valoare de simbol. Ion e Român și e singur care, prin calitatea sa personală își dovedește străinilor cari conduc fabrica meritul și superioritatea sa. Tudor Arghezi a vrut să arate capacitatea muncitoare a Românului, vrednicia sa, care-l face admirat și străbătător, în ciuda oricăror circumstanțe neprielnice. Munca îndârjită, dar cinstită, a lui Ion, e munca atâtor Ioni, cari se lovesc de toate protivniciile și totuși înving până la urmă. Intenționat autorul și-a plasat eroul în acest mediu de străini, evrei și unguri, pentru a arăta superioritatea lui asupra lor. Ion reprezintă energia care stă ascunsă în acest neam și care nu așteaptă decât prilejul să se manifeste. Ion și Lina, la un loc, reprezintă totodată și puritatea și cinstea naivă a acestei nații, atunci când ea nu este deformată de „civilizație“.

N'avem dreptul să-l socotim pe Tudor Arghezi un naiv. Nimeni poate nu cunoaște mai bine decât el câtă putreziciune am avut în țara aceasta. Pamfletele lui stau mărturie, *Țara de Kutj, Poarta neagră sau Cimitirul Buna-Vestire*. Nici în *Lina* nu suntem înfățișați numai sub aspectul angelic al purității. Fiindcă și aici întâlnim Ministrul bine cunoscut al regiunilor politicianiste apuse, incapabil, semidict și venal. Dar trebuie să subliniem mai ales splendida satiră a gazetăriei românești de până mai acum doi ani, cu tipurile ei de șantagiști de toate calibrele și cu acel bine cunoscut publicului românesc Ciuciulei și cu adaosul autorului: „Și erau mai mulți Ciuciulei, în epoca lui Ciuciulei...” (p. 57). Nu, Arghezi nu se minte pe sine însuși. El vrea să arate însă că pe lângă Ciuciulei mai existau în țara asta, încă din 1900 și există și azi și Ion și Lina, adică și energia făptuitoare și puritatea fizică și morală. Și acest corectiv era obligat să-l aducă Arghezi, care de atâtea ori a bicluit fără cruțare viciile societății românești. Încât *Lina* e un superb omagiu adus curăției și energiei românești, un imn și liric și epic, dacă vreți, însă un imn fără patos, fără re-

torică, fără epitete și formule gratuite, un imn care se conturează din ghirlandă naturală a faptelor înfățișate. Arghezi teoretizează prea puțin și bine face. El prezintă mai ales imagini. Și ca și morala curăției sufletești și aceea a vredniciei lui Ion reiese în chip firesc din acțiune și mai puțin din concluziile pedagogice.

Subliniez deci acest caracter apologetic românesc al romanului lui Arghezi, *Lina*, operă care, pe lângă meritele sale estetice capătă și o motivare etnică și o semnificație mai adâncă.

În latura estetică și pur formală a operii, *Lina* nu se deosebește cu mult de celelalte creații argheziene. Supericritatea operii acesteia asupra celorlalte vine din surplusul de substanțialitate. Ca expresie opera este în cel mai autentic stil arghezian. Totuși se cere menționată atenuarea abjecției, caracterizantă pamfletului arghezian. Nu complet absentă, dar mult atenuată, nu în intensitate atenuată, fiindcă atâta câtă se găsește expresia crudă e violentă ca totdeauna, dar în cantitate e mult redusă. Deasemeni mai multă cumpătare în vocabular, mai multă concentrare face ca opera să aibă un caracter mai accentuat epic. Și totuși calitatea fundamentală argheziană rămâne tot lirismul și toate constantele sale. Cele mai mari frumuseți ale operii stau tot în detalii, în bijuteriile scilpitoare ale comparațiilor și metaforelor sau în portretele gravate în apă tare, în acele portrete care nu sunt psihologie, ci tot poezie.

Arghezi are o inaptitudine funciară pentru psihologie. Personagiile sale sunt văzute prin temperamentul propriu și interpretate. Nu sunt ființe reale ci scheme sau caricaturi. Nu totdeauna caricaturi, pentru că Ion sau Lina și alte personaje simpatice nu pot fi numite caricaturi. Dar Arghezi este un subiectiv excesiv. Pentru el personagiile se împart în două categorii: unele au întreaga sa simpatie, altele toată antipatia. Și acestea din urmă sunt cele mi multe. Acestea sunt tratate caricatural, intenționat diformat, sadic torturate de imaginația monstruoasă a poetului. Personagiile simpatice sunt văzute însă și ele doar în contururi simple, reduse și caracteristice. Toate la un loc au însă aspecte automate, mecanice. Oamenii inventați de fantezia argheziană n'au trăit și nu vor trăi niciodată. Ei n'au decât valoare simbolică. Și totuși personagiile lui Arghezi sunt interesante, cum ar fi interesantă o galerie de monștri, sau un album cu caricaturi. Și'n *Lina* o serie întreagă de siluete rețin încordată atenția cititorului. Așa: Dr. Azner, Dr. Mislin, Dartanian, Oreste, Pisko, Dr. Fink, Coșoiu, d-na Célestine, Oniha, Grabinsky, Gérard, Willy, Rifler, Costache Vulpes (omul de la melasă), Tănase, Solo, bancherul și nevastă-sa sau Pop, directorul *Severității* și celelalte tipuri de gazetari.

Cu procedeele sale intrate de pe acum în arsenalul clasic și unele devenite bun comun al scriitorilor mai tineri decât el, Tudor Arghezi aduce în *Lina* și ceva nou, în afara concepției analizate mai sus și anume: poezia unei fabrici. Cu imaginația sa de vrăjitor, poetul ridică fabrica de zahăr la înălțimea unei persoane. Și, asemeni lui Victor Hugo care din catedrăla *Notre Dame de Paris*, în romanul cu acelaș nume a făcut o ființă, tot astfel în romanul lui Arghezi *Fabrica* trăește, pulsează, e o ființă vie, în toată așezarea ei materială, cu zecile de săli și de ateliere, cu mașinăriile și tuburile și țevile ei, cu manometrele, termometrele ei, cu cuptoarele, laboratoarele și cu toate instalațiile. Descrise în amănunțime, păstrate în

amintire de către fostul chimist dela fabrica de zahăr din Chitila, toate colțișoarele fabricii capătă o înfățișare feerică sub condeii meșter al poetului. E prima oară când în literatura românească este descrisă o fabrică și când în proza poetică se întrupează cu relief și cu prospețime poezia industrială. E un moment care merită să fie reținut. Înainte chiar ca fabrica să devină subiect de proză epică, ea a fost exploatată în tot cece poate ațâța imaginația lirică. Și poetul a izbutit să scoată din țevile și eprubetele unei fabrici de zahăr toată dulceața ideală care se poate sugera dintr-o lucrare artificială a mâinilor omenești. Nu cred să mai am nevoie a argumenta valabilitatea subiectului industrial în literatură în genere și în poezie chiar. În literaturile apusene se cunosc creații perene care au subiecte, fie lirice, fie epice, din lumea uzinei și a științei aplicate în domeniul industrial. Dar, dacă posibilitatea de a scoate poezie din cazanele și motoarele unei uzine, ar mai fi discutabilă, atunci experiența lirică făcută de T. Argezi ar putea fi dată în exemplu de reușită. E de semnalat cazul că abia după douăzeci de ani de industrializare a apărut fabrica în poezia românească (micile și timidele încercări făcute de alții neputând fi socotite drept realizări, iar volumul *Suflet și uzină* al lui Mircea Dem. Rădulescu fiind mai mult „suflet“ decât „uzină“).

Nu pot rezista ispitei de a nu cita un scurt fragment din marea descriere a țevilor și tuburilor (pag. 257—261):

„Zece lucrători cu brațele goale și cu grumazul slobod construiau o serpentină și alte grupuri de câte zece, alte serpentine, mai departe, pe toată întinderea vastă a cazangeriei. Umplute cu nisip fierbinte și ciocănite mărunt cu mături minuscule, tuburile luau încovoierea spirală dilatată și păreau niște șerpi gigantiți fermecați de oamenii dimprejur ca să joace învârtiți pe coadă, un dans ca al cântecului de greieri. Un desen comanda încolăcirea geometrică și dimensiunea golului dintre spire, pe unde în cazanele de coccare lentă avea să curgă magna, să se îngroașe și să dea naștere cristalului diamantin. Un inginer purta sculele delicate, reproducătoare ale dimensiunilor variate, intervale, grosimi și diametre; echerul de oțel, ca o lăcustă, cu gura căscată de-alungul unei cozi luci, gradată; bolobocul, care-i o răgace de metal cu un ochi de sticlă, în interiorul căruia fuge sensibilitatea nervoasă a unui sâmbure de aer prețios pentru stabilirea orientalei. Un compas cu piedică și arc.

„Alte țevi, mai subțiri și din ce în ce mai fine, de aramă, alamă, nickel și alpaca, luau linia de vârtej a burghiului, pentru întrebunțările distileriei mai delicate, unele de grosimea năpărcii și altele cât firul de beteală, silite să imite, pentru străbaterea unui drum lung, ocolit într'un spațiu redus, curbele unei spirale. Sala țevăriei era ca un parchet de bal dintr-o țară de alte țărâmurii, astrale, în care ființele rafinate, corespunzătoare omului, ar fi luat, fără să rușineze munca lui Dumnezeu, înfățișarea cobrei, cu capul vertical, crescut pe gâtleri de platină.

„Aceste metalice încolăciri mai gingașe aveau să împodobească exteriorul marilor aparate, solemne ca niște papi, și patriarhi în odăjdii și cu căciulele de aur, așezați la rând și pe piepturile cărora crucile, smalțurile sacre și engolpioanele aveau să fie niște manometre, cu inscripția sub cristal“.

Ar trebui citate încă alte pasagii și în deosebi acela extraordinar

unde poetul descrie imensa încăpere a bazinurilor cu melasă, pentru a vedea câte efecte de înaltă poezie a putut scoate Arghezi din realitatea industrială care ochilor noștri banali le apare fie plată, seacă și rece, fie monstruoasă și absurd mecanică.

Bine compus în general — deși eroina, care dă și titlul cărții dispare după 82 de pagini pentru a apărea abea dela pag. 290 încolo — romanul are și unele balasturi, splendide evident, ca orice detaliu arghezian, lucrat cu grijă, dar excentrice economiei cărții, cum e acela al Reverendului Simion și al educației lui Ion sau mai mult acela al bisericii părăsite unde s'au înjunghiat cei doi arhimandriți.

Dar cu toate micile obiecții ce i s'ar putea aduce, *Lina* nu rămâne mai puțin cea mai bună carte în proză a lui Arghezi, împreună, bine-nțeleș cu *Cimitirul Buna-Vestire*.

Octav Șuluțiu.

CRONICA LITERARĂ

de CONSTANTIN-STELIAN

AL. BUSUIOCEANU : ETHOS

(Editura „Cugetarea“).

Esciist și critic, d. Al. Busuioceanu a reținut atenția cititorilor prin articolele sale publicate în revistele *Lamura*, *Cugetul Românesc* și, mai ales, *Gândirea*. Căutând să dea o cât mai mare intensitate rândurilor sale, nu s'a risipit deloc prin periodice; am putea spune că, din acest punct de vedere, d. Al. Busuioceanu poate fi socotit ca unul dintre cei mai avari scriitori, față de litera tipărită. Căci — cu excepția eseurilor *Figuri și Cărți și Părva Gânditorul*, autorul de care ne ocupăm n'a dat la iveală nicio operă în volum. D-sa ne-a dat în schimb câteva tălmăciri, dintre cari unele din cele mai bune poeme ale lui Walt Whitman, însoțite de un conștiincios studiu critic — reprodus și în opul recent apărut *Ethos* — și două ediții critice din operele lui Gr. Alexandrescu (*Poezii*) și Al. Odobescu (*Pseudokynegetikos*), deasemenea, însoțite de studii critice și conștiincioasă aparatură științifică.

Cartea pe care d. Al. Busuioceanu ne-o prezintă acum nu aduce ceva nou în cariera scriitoricească a autorului. D-sa înmănușiază sub titlatura *Ethos* — după cum singur ne încredințiază în prefață — eseurile și articolele scrise între anii 1922—1935, publicate „în *Gândirea* sau în reviste și ziare legate de curentul de idei determinat, în literatura noastră de această revistă“. Așa fiind, autorul ne previne totodată și asupra conținutului și structurii volumului și asupra definiției sale proprii, în ceea ce privește apartenența ideologică, în care se consideră încadrat; „Prin conținut, ca și prin date cronologice, etc. (articolele n. r.) aparțin perioadei militante a *Gândirii*, aducând de multe ori afirmații de principii ale revistei sau formulări de doctrină, cari își găsesc corespondența în literatura „gândiristă“. Mi s'a părut că acest lucru le dădea destulă unitate și, poate în perspectiva însăși, a mișcării „gândiriste“, și o oarecare valabilitate, pentru a justifica înmănușierea lor într'un volum“.

Această „înmănușiere într'un volum“, într'adevăr, evidențiază mai mult importanța articolelor, dar nu totdeauna și unitatea de care vorbește autorul. Căci, pe lângă faptul că d. Al. Busuioceanu susține uneori păreri cari apar cu totul subiective, în argumentare (*La sfârșitul unui capitol*), dar temeiul lor îl contrazice însuși autorul, peste câteva pagini, în alt articol (*Ethos*).

Astfel, de unde, la pagina 12, d. Busuioceanu afirmă că: „Creator, literatura nu trăește prin metafore“, la pagina 27; d-sa aduce elogiul metaforei, privind-o și prezentând-o ca pe o valorificatoare a creației literare, motivându-i chiar ilogicul și iraționalul — cu atât mai mult, cu cât: „gândul poetic e gândul metaforic“ și mai precis: „metafora e și elementul și definiția completă a gândirii poetice“. (pag. 29).

Deasemenea, unde nu putem fi de acord cu d. Al. Busuioceanu este în cadrul simbolismului. Autorul de care ne ocupăm vede în această școală literară „o epocă nefecundă. Nefecundă nu în individualității, ci în posibilitatea acestora de adâncire și de revelație creatoare“ căci „i-a lipsit interioara forță constructivă, care, atingând și alte rădăcini decât ale unei vagi și capricioase sensibilității, să fi putut da creației literare un conținut mai real și un sens mai adânc de umanitate“. (pag. 16).

Nu vom zăbovi să încredințăm pe d. Busuioceanu că d-sa învinovățește simbolismul de lipsa tocmai a ceea ce această școală literară are mai caracteristic, dar vom cita printre aceste rânduri păreri pe cari le are despre simbolism un camarad de grupare al d-lui Busuioceanu, d. Ion Pilat a cărui competență în materie de cultură poetică este recunoscută unanim în literatura noastră.

Astfel, de unde, pentru d. Busuioceanu, simbolismul se naște ca un rezultat al unor timpuri dezabuzate, ca o pulverizare de conștiință, pentru d. Ion Pilat, aceeași școală literară este o „mișcare, care, în ultimul pătrar al veacului al XIX-lea, trebuia să dea o nouă și originală afirmare de unitate spirituală conștiinței culte europene — a fost tocmai o mișcare de reacție, de protestare adesea violentă contra acestui spirit pozitiv, terre-à-terre, pur logic și rigid științific, oarecum materialist și desigur antiliric, în care ancorase burghoziia stăpânitoare, atât în filozofie, cât și în literatură și artă, pe la anii 1860—1880“. (*Revista Fundațiilor Regale*, Iulie 1942, pag. 160). Și mai mult: „Simbolismul a dăruit omului modern ceva, poate mai de preț: o nouă așezare a lirismului — și cea mai înaltă -- pe scara valorilor spirituale, dar, mai ales, o înțelegere nouă a fenomenului poetic însuși, disociat de proză sustras retoricei și narațiunii în versuri, redat sugestiei muzicale a unui univers sufletesc. Iată, după noi, rolul adevărat al simbolismului și aportul său valabil la conștiința lirică a timpului. El rămâne și astăzi una din comorile spirituale, fără da care o cultură europeană nu se poate concepe în dezvoltarea acestui continent“. (id. pag. 181).

Sunt după cum am mai spus — cuvintele unui scriitor din aceeași grupare literară cu d. Busuioceanu, care, prin realizările sale poetice și ideologice, chiar, este tot atât de „gândirist“ cât d-sa, cel puțin.

Dar, alătura de articolele menționate, față de cari ne-am arătat unele rezerve, sunt și unele considerații marginale asupra cărora satisfacția noastră este întregă, în urma chipului cum d. Busuioceanu privește problema și, mai ales cum o expune și-o documentează. Ne oprim atenția, în primul rând, asupra eseului *Părvan gânditorul*, unde autorul excelează prin putere de înțelegere și analiză, și prin care regretatul istoric-filosof are parte de una din cele mai prețioase interpretări. Deasemenea, poezii „gândiriști“ și, în special, Nichifor Crainic, se bucură de o prezentare demnă de toată luarea aminte. Tot așa, nu putem trece peste studiul consacrat lui Walt Whitman, în care odată cu

marele serviciu făcut publicului românesc prin traducerea celor mai bune poezii din scriitorul american, d. Busuioceanu ne oferă primul articol plin de înțelegere și largi dimensiuni asupra „Noului Adam“.

În general, pe lângă însușirile amintite mai sus, cartea d-lui Al. Busuioceanu mai prezintă și marea calitate de a suscita idei și controverse cât mai multe și acest fapt este un motiv în plus, care îndeamnă la citit.

Dr. COSTACHE DANIȚA : EVANGHELIA ÎN FAȚA ȘTIINȚEI

(Editura Autorului).

Poziția Religiei față de Știință a prilejuit lungi și aprinse controverse încă din cele mai vechi timpuri. Argumente *pro* și *contra* au avut cu prisosință ambele tabere și, poate, tocmai acest fapt a constituit motivul primordial al îndârjitelor dispute. Dar, dacă de multe ori fiecare dintre susținătorii partidei adverse nu au consimțit la cea mai mică concesiune, întâlnind excese și deoparte și de alta — ș. credem suficient să amintim numai de Inchiziție, pentru Religie și de Materialism, pentru Știință și Filosofie — s'au ivit, totuș, nu are, și minți clarvăzătoare și obiective, cari, din pură convingere, și chiar lipsite de eclecticism, să arate greșelile amândorora și să încerce armonizarea lor; Dacă ar fi să începem cu Spencer numai și să terminăm cu Alexis Carrel și ar fi suficient să ilustrăm această ultimă poezie. Dar, după cum în literatură cultura noastră s'a învrednicit de figuri de valoare universală, și în știință am putut înregistra personalități cari — bucurându-se de autoritate notorie, — să ia cuvântul și în ce privește scrisul și valoarea, adevărul și prestigiul Religiei. Și faptul a presupus cu atât mai multă importanță și greutate, cu cât apologetul nu era o figură bisericească și tocmai o personalitate științifică și chiar una de prim ordin: profesorul d. N. C. Paulescu.

Pe linia acestui apostol al Românismului și apologet pur al Creștinismului, pășește unul dintre emeriții săi discipoli, d. dr. Costache Dăniță, care, în patru broșuri succesive — închinată maestrului — se încumetă să comenteze *Evanghelia în fața Științei*. Este o întreprindere, pe cât de temerară, pe atât de laudabilă.

Lucrarea nu are în sine nimic pretentios și nici nu se anunță prin prefețe pompoase, ca atare. Scrisă într'un limbaj popular, fără arhitectonică și documentare filosofică, autorul se mărginește numai la înfățișarea câtorva legi principale, cari stau la baza întregului univers (mai întâi, biologic și, apoi, cosmic), pe cari le confruntă cu frazele de adânc înțeles ale Evangheliei, scoțând astfel perfectă lor juxtapunere, din care nu numai că nu se constată nicio contradicție, dar rămâne și o perfectă concordanță.

Pe lângă faptul că oportunitatea unor asemenea lucrări este mai presus de orice discuție, dar luarea d-lui dr. Costache Dăniță are marea calitate că spune sub o formă foarte ușoară, lucruri foarte grele și că — în această ipostază — paginile de cari ne ocupăm pot fi accesibile nu numai cărturarului cu specială pregătire, dar și or. cărui profan.

EMILIAN VASILESCU : APOLOGEȚI CREȘTINI

Editura „Cugetarea”

De formație teologică dar și cu un fond sufletesc ca atare, d. Emilian Vasilescu este unul dintre acei benet cțini ai condeiului, cari, cu o modestie pilduitoare, strecurându-se neobservat prin tumultul Capitalei, dă la lumină lucrări cari îi oglindesc sufletul și preocupările, dovedind, totdeodată, o frumoasă cultură religioasă și filosofică. Astfel, d-sa ne-a oferit pe rând *Probleme de psihologie religioasă și filosofie morală*; *Interpretarea sociologică a religiei și moralei*, *Râvna casei tale*, ca să nu mai amintim de numeroasele sale lucrări didactice și tâlmăciri învecinate întru conținut.

De data aceasta, d. Emilian Vasilescu ne prezintă peste douăzeci de *Apologeți creștini*, într'un volum de peste două sute de pagini. Lucrarea aceasta este cu atât mai binevenită, cu cât ea umple un gol de mult simțit în literatura noastră teologică și filosofică. Căci apărătorii credinței-teologice, oameni de știință, filosofi, literați sunt mai mult decât ne putem închipui și mai valoroși decât s'ar crede. Chiar la noi în țară, unde necredința a fost mai puțin răspândită decât în alte părți, există o frumoasă galerie de apologeți creștini și mărturisitori ai credinței, începând cu Dimitrie Cantemir, ba, încă și mai devreme și sfârșind cu Nicolae Paulescu, G. G. Longinescu, Simion Mehedinți, etc. Pe aceștia este bine să-i cunoaștem și să-i prețuim, deoarece, lângă oameni credincioși ne simțim și noi atrași spre credință și spre o viață aleasă.” (pag. 5—6).

Dar, pe lângă acest aport de natură pedagogică educativă, lucrarea d-lui Emilian Vasilescu are și meritul de a scoate din negura uitării figuri pe nedrept uitate sau de-a ne înfățișa unele personalități proeminente ale culturii universale, pe cari noi le ignorăm nu numai din lipsa unei prompte înțineri și dintr'o lipsă a cadrului de preocupări, pentru noi (Vasile Gărnă, Alexandru de Sturdza, Nicolai Rojdestvenski etc.). Pe de altă parte, nume pe deplin cunoscute prin activitatea lor scriitoricească ca un I. G. Savin, Dumitru Stăniloae, Victor Gomoiu ne sunt prezentate pentru prima dată în portretele bine conturate, sintetizând întreaga lor operă cu însușirile ei.

Dar indiferent de dimensiunile și natura lor, aceste personalități în felul cum sunt privite și conturate — s'ar cere din parte-ne prezentate în raport cu chipul în care le-a zugrăvit autorul de care ne ocupăm. E un lucru pe care nu-l facem, nu numai din țărnamurirea pe care ne-o impune cadrul unei recenzii, dar și dimensiunile reduse în cari fiecare dintre apologetul ales este schițat și care, astfel, poate sta direct la îndemâna cititorului.

Scrise într'un stil concentrat, cu vădite însușiri literare, medalioanele d-lui Emilian Vasilescu nu se pot bucura decât de o bună și recunoscătoare primire.

MAURA PRIGOR : TUNDA

(Edit. „Cortea Românească”).

În literatura noastră, Dobrogea s'a bucurat de o deosebită atenție nu numai din partea unor scriitori remarcabili ca d-nii Ion P. Ilat, Emanciu Bucuța, I. Valerian etc.; dar și din partea scriitoarelor, cari au adus un aport

apreciabil prin volumele *Terase alte* (Agatha Grigorescu-Bacovia), *Dobrogea* (Pia Alimăneștianu) etc. Pe această ultimă linie, se înscrie cu volumul *Tunda* și d-na Maura Prigor.

Scriitoarea asupra căreia încercăm să zăbovim puțin, deși se găsește la al treilea sau patrulea volum, cu lucrarea de față, apare în plin debut. Căci prin volumele *Biserică Nouă* și *Statuia care arde*, d-sa aborda epica de largă respirație, romanul; de data aceasta, prin *Tunda*, ne oferă schițe și nuvele.

Lirică prin fond și structură sufletească, d-na Maura Prigor — deși prezenta o arhitectonică bine încheată și deși fraza pe care o întrebuița nu lăsa întru nimic de dorit — nu ajungea, totuși în totalitate la acea vigurozitate necesară, în contur și adâncire, pe care o reclamă romanul. În schiță și nuvelă, autoarea, reducând dimensiunile, câștigă în intensitate și, mai mult: cunoscătoare perfectă a oamenilor și locurilor prezentate după o îndelungă frecvență a condeiului, reușește descrieri și conturări în conflicte și analize psihologice, pe cari, nu arare, le putem considera drept bunuri pe deplin câștigate în patrimoniul literaturii noastre regionaliste.

Judecând în general, cartea d-nei Maura Prigor se prezintă ca un minunat tablou realizat în mozaicul acela dobrogean de naționalități deosebite, din care autorea a știut să desprindă caracteristicul eterogen al sufletului fiecărui. Iată-l pe Tunda, acel „macedonean sau turc, sau cine știe ce sălbatic de prin vreo insulă pietroasă“, în vecinătatea malorusului Ivan și a fiică-sei Katea, îndrăgită cu cel dintâi, într'un amor de-o naturalețe și o pură primitivitate demnă de reținut.

Dar figurile cinstiților și harnicilor lipoveni, încadrând ofițerul român, asaltat de hoții bălților, din emoționanta bucată *Delfinii!*

Djmil și *Sedeh* este tot o pe atât de minunată piesă a genului, excelând prin portretizarea lui Sedeh și a româncei Xenia.

Mai puțin realistă, dar brodată pe mult adevăr psihologic *Foamea* este o nuvelă, pe cât de înțușătoare pe atât de plină de adânc sens moral-social, fără a avea, totuși, nimic didactic într'ânsa.

Cu lipsuri aproape neobservabile, dar cu calități demne de toată atenția piesele pe cari le-am amintit mai sus constituiesc un volum, care afirmă maturitatea condeiului d-nei Maura Prigor și care face din *Tunda* un succes al carierei sale scriitoricești.

ȘTEFANIA ZOTOVICEANU-RUSU : RODUL

(Editura „Tiparul Românesc“).

D-na Ștefania Zotoviceanu-Rusu este un nume cunoscut publicului cititor de poezie; începând cu *Universul literar* de sub redacția dlui Perpersicus (1926) și terminând cu cele mai de seamă reviste de astăzi, poeta de care ne ocupăm a colaborat cu versuri la diverse perioade românești, reținându-ne, astfel, nu arareori atenția.

Autoarea a încă două volume de versuri („*De ziua Tatăl și scrisoare lui Dumnezeu* și *Jocul de-a dragostea și Moartea*), prin volumul recent apărut, *Rodul*, d-na Ștefania Zotoviceanu, Rusu ne oferă o colecție de peste o sută de poezii, însumând o experiență poetică de peste cincisprezece ani (1926—

1941). Avem, astfel, prilejul să constatăm nu numai valoarea realizărilor lirice ale poetei, dar și întreaga d-sale evoluție.

Inmănunchiate pe cicluri, poeziile d-nei Ștefania Zotoviceanu-Rusu relevă nu numai delimitări cronologice, ci, și motive și realizări deosebite în cadrul carierei sale scriitoricești.

Ciclul *Inceputuri* și „*Din Cântarea Cântărilor de azi*” (Partea I-a, 1926 — 27) este demn de reținut de oarece *Inceputuri-le* relevă izvoarele de inspirație și formație ale autoarei, după cum *Din Cântarea Cântărilor de azi* ne evidențiază bucățile și latura prin care poeta excelează mai mult.

Astfel, versuri, ca acelea din *Vine iarna* și *Lirism* ne vor aminti de Bacovia, pe când acelea din *Iarna în 1926* și *Taină*, de Ion Minulescu, restul vor trăda o slabă influență argheziană, influență care, cu cât vom pătrunde mai înăuntru volumului, cu atât o vom găsi mai accentuată și mai insistentă.

În schimb, cu versurile *Din Cântarea Cântărilor de azi*, d-na Ștefania Zotoviceanu-Rusu aduce o ingenioasă inversare de roluri — raportată la *Cântarea Cântărilor* regelui Solomon — în care grația feminină și delicatețea sensibilității poetei, capătă contururi de exteriorizare denumite de toată lauda. În felul acesta, autoarea aduce un aport propriu, care o impune antologiei scrișului nostru feminin, fapt care ne arată, în același timp, drumul hărăzit poetei de care ne ocupăm.

În locul oricărui alt comentariu suplimentar, ne îngăduim să reproducem *Cântarea 3-a* din acest ciclu, fără nicio trunchere :

Săracă sunt !

Si ce-i dacă-s săracă ?

Iubirea ta întreagă mă îmbracă

În purpurat și auriu vestmânt

În fața minții tale, goală sânt —

Doar ochiul tău, cel purtător de soare

Mi-animă 'n jurul frunții, podurile princiare ;

În jurul gâtului îmi prinde șiruri grele

De pietre sclipitoare, ca licuri din stee —

Și mijlocul cel mlădios mi-l strânge

În aur roș, ca frământat cu sânge.

Brățări la mâini, la glesne 'ncolăcite,

Șopârle vii, ce-s trupului robite —

Și visele ce-și negură privirea

Îmi țes în jurul trupului învălătura

A celor șapte văluri fermecate,

Ca șapte vrăji de bine, descântate

Și'n lecția turnată'n doru-ț greu,

Ca șapte vrăji de bine, descântate !

Bogată sunt !

Atâta-s de bogată

Că ghemultă stau și 'nspăimântată,
Să nu se stingă greul tău descânt
Și iar să cad săracă pe pământ.

Cu începutul celorlalte cicluri: *Bolnița, Cântece din „Inchisoare“, Cântece și Construcții, Mărturisiri, Cântece pentru Iubitul Dumnezeu. Cântece pentru Fata mică, Stiluri pentru veacul cel nou, etc., etc.*, pe măsură ce mot vul erotic este părăsit, versul d-nei Zatoviceanu-Rusu, devine reflexiv, meditație, problemă metafizică, întrebări asupra rosturilor lumii, a poziției omului față de Dumnezeu. Avântul muzical și coloratura plastică a unei imagistice pe care autoarea ne-o promitea progresiv la începutul cărții degenerază din ce în ce mai mult în proză fără căldură, și fără ca — deși întâlnim acum foarte multă sinceritate — materialul de inspirație, nu arareori spontan, să se poată transfera gura în așteptata mînuie a artei. Pe lângă niște cuvinte inerte care nu izbutesc să ne dea mișcarea sufletească necesară, cuvinte ce rămân adesea 'ntr'o carapace rece, până la platitudine, întâlnim prozaisme a căror stridență surprind neplăcut, notație zilnică, personală, lipsită de interes artistic :

Sau, cum am spune noi, adună'n cer un nor

(pag. 81)

sau :

Paing ce *strategiești* în pânza inerției
Cum să ne *devorezi* iluziile, etc.

(pag. 55)

sau :

Felină, enormă,
Fără de formă
Și contur precis,
Mângâi crupa ei vastă,
Răsturnată
Și catifelată etc.

(pag. 141)

Rareori poeta va reuși să ne mai rețină cu versuri la cari starea sufletească să îmbrace haina artistică, să capete mirosul poeziei, cum sunt acestea

Dar Dumnezeu

Care șade acolo sus pe Covorul cerului, în noapte.

Și vede aici pe pământ toate, toate,

Se uită la mine-atât de trist și aureros.

Foate aducându-și aminte c'a fost om și Cristos,

Și lasă să-i scape de sub pieoapele-i de bunătate grele,

Pentru visul meu mort ca o mângâiere,

Două lacrimi luminoase și tremurătoare de stele.

(pag. 86)

De asemenea, am putea cită chiar în întregime poezia *Nocturnă* pag. 95, unde, față de versurile de mai sus, bucată aduce în plus și muzicalitatea pe care autcarea a părăsit-o cu totul.

Dar, pe măsură ce spre marea noastră părere de rău — d-na Zotoviceanu-Rusu nu se menține la realizările dorite, în schimb, manifestă iar — și de o'ăa aceasta și mai insistent — influența argheziană, care n'ar fi un păcat atât de mare, dacă d-sa s'ar menține la potențialul de care ne-a dat dovezi atât de frumoase.

Cu rezervele de mai sus, închidem cartea d-nei Zotoviceanu-Rusu, nu cu o atitudine sugestivă, d-sa este o poetă autentică, a dat dovadă și noi nu am omis câtuș de puțin ai evidenția calitățile, dar de datoria noastră, socotind să-i evidențiem și defectele, încheem, reamintând faptul că *Rodul* cuprinde în sine — pe lângă afirmarea unei poete — și o experiență. O experiență la care, date fiind calitățile relevate — autoarea nu trebuie să rămână aici, e datoare a merge mai departe, dar suntem de părere, că, muzica fiind mai presus de toate — d-na Zotoviceanu-Rusu trebuie să revină la versul cu rimă și ritm adecvat legilor sufletești și tehnicei poetice. Experiența ultimelor decenii ne-a dovedit că marea poezie se găsește numai pe acest făgaș — și cu acest prilej autoarea *Rodul*-ui se va găsi și pe sine și poezia pe care poate — și e datoare — să ne-o dea.

CORNELIA BUZDUGAN-HASDEU: CHENAR PE MARGINEA RĂZBOIULUI

(Editura Autoarei)

Ca și d-na Ștefania Zotoviceanu-Rusu și d-na Cornelia Buzdugan Hașeganu a început să colaboreze la revistele bucureștene și provinciale, de prin anii 1925—1926, pentru a se menține apoi mereu prezentă în conștiința publicului cititor de poezie. An de an, am putut astfel urmări pe această poetă în revistele *Universul literar*, *Ritmul Vremii*, *Miorița*, *Utopia*, *Cosinziana*, *Convorbiri literare* etc. Formată și încurajată de cenaclul d-lui profesor Mihail Dragomirescu — care a și premiat-o — d-na Cornelia Buzdugan-Hașeganu a rămas credincioasă și crezului artistic al mentorului dela „Convorbiri critice” și autorului *Științei Literaturii*. Cu o frumoasă cultură poetică, tânăra scriitoare n'a fost ispitită niciodată, însă, de curentele literare mai avansate și nici de formulele marilor noștri poeți contemporani. A servit poeziei de factură clasică, cultivând-o până la cult, primenindu-și mereu inspirația cu motive noi și cu o sensibilitate într'adevăr feminină. Nu știm dacă până acum, d-sa și-a strâns versurile în volum — ar fi avut tot dreptul și toată datoria la aceasta — dar faptul ne-ar fi prilejuit o privire sintetică asupra liricii sale și am fi putut astfel vorbi mai în cunoștință de cauză despre această poetă pe care suntem ispitiți a o alătura — prin structură — de Alice Călugăru.

Deocamdată, d-na Cornelia Buzdugan-Hașeganu ne oferă în *Chenar pe marginea războiului*, o mică broșură de 16 pagini, cuprinzând 7 poezii. Sunt, aici, înmănunchiate numai versuri de inspirație patriotică, în care sentimentul de soție și mamă se împletește în mod vădit, dar cu o deosebită delicatețe.

Deobicei, versurile patriotice au ceva convențional, și foarte adesea o factură emnamente didactică, discursivă, repetând imagini și cuvinte perimate.

D-na Cornelia Buzdugan-Haşeganu, dimpotrivă, este de o discreție uluitoare. Nimic emfatic, nimic sgomotos, nimic efitin sau săltăreț. Inspirația este molcom tă, sentimentul păstrează în manifestarea lui o decență sui generis, exteroizându-se reținut, dar plin de intensitate și conturat în culori adecvate, în nuanțe subtile.

Iată, de pildă, poezia *Noaptea asta-i noaptea cea din urmă*, unde cu toate că motivul este atâta de familiar — de s'apropie de banal — bucata capătă o distincție rară, prin calitățile pe cari le-am relevat mai sus :

Noaptea asta-i noaptea cea din urmă.
 Mai adormi o clipă lângă mine.
 Măine, drumuri grele-or să te fure
 Către 'nvolburările haine.

Măine, tun și tanc și cazemată
 S'or lua la'ntrecere 'ntre ele;
 Care mai întâi să te sfâșie,
 Tu, viața, rostul vieții mele.

Inima ta — ramură curată —
 Și tu, va bate fără șovăire.
 Dar ce îngeri cuteza-vor oare,
 Să vegheze, în deslănțuire ?

Mai adormi Răsufletul egal,
 -- Dulce mie muzică 'n surdină —
 Să-l ascult o clipă însă. Taina
 Visului o clipă să mai țină.

Noaptea asta încă ești al nostru,
 Și'n odaia cu trei îngeri mici,
 Pălpare de sub icoana bună
 Candele cu ochi de licurici.

Noaptea asta-i noaptea cea din urmă,
 Zori nu vin încă. Dormi, iubite.
 Să n'auzi cum picură pe pernă
 Lacrimile mele — infinite....

Constantin Stelian

CARTEA STRĂINĂ

de MARIETA POPESCU-FLOREA

„NEAMUL POLANIECKI” de SIENKIEWICZ ; roman, trad. Al. Iacobescu ; Editura „Universul”.

Puțin cam demodat și totuși de actualitate, „Neamul Palaniecki”, trebuie primit printre cărțile de literatură bună, așa cum am primi în casa noastră un musafir prețuit. Ca și restul operilor acestui autor, volumul de față oglindește același necontestat talent epic, același dar de a pune în lumină nesfârșite fețe ale sufletului omenesc, și de a pune în mișcare masse de oameni. Influența romantică nu lipsește nici aci, cu nota nouă și originală, că a știut să nuanzeze cu „specificul slav” cea ce dă romanului o tonalitate gravă. Lucrarea de față se deosebește de celelalte opere ale lui Sienkiewicz, prin faptul că renunțând la trecut și la documentul istoric, — de unde autorul obișnuia să-și ia eroii și izvoarele de inspirație — ea reprezintă un crâmpel de viață ce pare trăită cu adevărat de societatea de elită a Warșoviei, de acum 70—80 de ani.

Pentru asta am anunțat din capul locului că „Neamul Polaniecki e puțin demodat. Astfel, eroii romanului poartă favoriți și largi pardesiuri cu pelerine; se bat în due-uri la cel mai mic prilej, își țin cuvântul dat și chiar par dispuși să ia în căsătorie — pentru a restabili onoarea — pe fata pe care ar fi îmbrățișat-o.

Doamnele nu fac sporturi găsindu-și cum să-și risipească timpul și energia în căminurile lor, unele se duc regulat la biserică din convingere; cred în necesitatea căsătoriei, în care elementul de bază al vieții este cinstea între soți iar atunci când în viața sufletească a uneia dintre aceste doamne se ivește un dezechilibru, cum ar fi spre exemplu, pierderea unui copil iubit soluția cea mai la îndemână este refugiul la mănăstire.

Pentru ziua de azi toate acestea sunt anacronisme. Noi nu mai putem înțelege pe acești oameni. E o lume a trecutului, în care intrăm și eșim grăbiți fiindcă ritmul vieții de azi, atmosfera pe care o respirăm, e cu totul alta. Dece să te închizi la mănăstire și să te faci călugăriță, dacă ți-a murit un copil? Ce rost are? Sau dece să te bați în duel cu bărbatul lângă care ți-ai surprins soția, ori să fii silit numai decât să te însori cu logodnica altuia, pentru neînsemnata vină de a fi fost surprins sărutând-o? Iată o sumă de întrebări la cari dacă ne gândim, începem a zâmbi înainte de a le aștepta răspunsul. Și desigur că răspunsul adevărat nu-l vom mai primi nici o dată,

pentru că nu mai avem timpul material să-l așteptăm. Viața de astăzi nu ne mai îngăduie luxul risipei de timp; nervii noștri nu o mai suportă. Pentru toate acestea, am spus că romanul de față e puțin demodat și totuși, oricât de vechi hainele și obiceiurile eroilor lui, „Neamul Polaniecki“ e de actualitate: prin continuă frământare a acelei societăți aceiași în toate vremurile, oglindind aceeași luptă de totdeauna pentru viață, clocotind de aceleași patimi, vechi de când pământul.

Astfel, cu favoriți sau fără, printre figurile cărții de față vom întâlni ca în ori ce fragment din societatea de azi, bărbați cinstiți sau escroci, chipuri de visători ca acela al poetului Zawilovschi, sau de oameni de acțiune ca al lui Stas or al lui Biege!; păpuși de porțelan cu tărățe în cap în loc de creier, cum e acela al Linetei sau de femei de treabă, bine, înțelepte și cinstite ca Maria Polaniecki. Ori încotro am privi, aceste figuri le vom întâlni pretutindeni și fără să vrem, în arena de circ a vieții, ca niște animale dresate, la mișcarea baghetei magice a destinului, vor continua lupta de fiecare zi. Pentru toate acestea, trebuie să recunoaștem că romanul de față e de actualitate și se citește cu plăcere. Iar cea ce-l ridică în valoare, rânduindu-l printre cărțile bune și serioase sunt cele două principii fundamentale ce stau la baza vieții noastre sociale: *familia* ca element de căpetenie și *dragostea de pământ* pivot.... izvor de vecinică reînnoire a vieții, legătură dintre om și natura: singura valabilă și nedestructibilă în decursul veacurilor. Pe aceste două principii se țese întregul subiect al „Neamului Polaniecki“ Prin aceste două principii, traduse într-o povestire oarecare, cartea de față poate rămâne în patrimoniul literaturii.

Citită în tihnă, din paginile sale vor țâșni întotdeauna, ca niște zări luminoase, gânduri înțelepte noi și vechi, ale autorului și parcă ale noastre ale tuturor. Iată-l de exemplu, ce spune Stas Polaniecki soției lui Marin — pag. 414 — „Vezi tu, e o logică sortită să ne îndemne, să ne ispășim păcatele. Ele — Lineta și mama ei — culeg acum cea ce au semănat. Răul e în noi în tocmă ca valul mării: se îndepărtează de țărm, dar se reîntoarce“ sau cum gândește Maria — pag. 296 „Sufletul omenesc se aseamănă cu o pasăre..... Când ajunge la o anumită înălțime, nu numai că nu se mai simte în stare să stea nemișcată, atârnată în văzduh, dar trebuie să bată din aripi cu îndărătnicie ca să nu cadă. Fără aceste efortări cea mai mică undă de vânt, e gata s'o doboare la pământ“.

Marieta Popescu Florea

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

CRONICA EVENIMENTELOR

Luna aceasta desfășurarea operațiilor pe frontul Oriental împotriva bolșevismului, pe lângă succesele de teren și ocuparea obiectivelor, ne-a dat încrustări și mai adânci pe răbojul vitejiei, crestate cu elan neînfricat și cu sacrificii neprecupețite de bravii noștri ostași.

Dela o vreme nu e comunicat al Inaltului Comandament German care să nu pomenească de o nouă faptă românească de arme. Berlinul apreciază la adevărata ei valoare contribuția de sânge a României. Iar prietenia de arme a soldatului Regelui Mihai I și Mareșalului desrobitor Ion Antonescu față de camaradul său ostaș al Führerului marelui Reich este sinceră și stimulatorie de îndârjire pentru suprema țintă comună a izbânzii.

Au fost regiuni și împrejurări în cari soldatul nostru aștepta increzător deschiderea breșelor făcute de artileria, de tancurile sau de aviația germană, ca să pornească vijelios la atac spre a pune stăpânire pe obiectiv, după cum au fost împrejurări și regiuni unde soldatul german nu pornea la atac fără ca să simtă la cot pe soldatul român.

De aceia rezultatul este cucerirea nesfârșitului ținut al Rusiei până pe Volga și până în piscurile Caucaziei.

Războiul este o declanșare de ură și sălbăticie? Atât? Cu nimic etic?

Poate fi și așa.

Trupele aliate ale Axei însă l-au ridicat la un nivel de artă, de tradițional cavalerism, de sacrificiu de sine pentru un scop înalt, cu adevărat umanitarist.

Europa aceasta era bolnavă. Sângerările acelea inutile, din zece în zece ani, cu toate catastrofele și mizeriile ce le urmau, formau crize cari, odată și odată, aveau nevoie de o radicală și tămăduitoare operație.

Această operație este în curs. Și vindecarea va veni, completă. Toate aiurelile ideologice, — experimentări crâncene ale diletanților sângeroși, — vor fi zvârlite în hărdăul nemerniciei. Și acea cangrenă care amenință să cancreze întregul organism al Europei, bolșevismul, va suferi caracterizarea pe care o merită.

Noi ne-am legat soarta de aceia cari aplică fierul roșu al tămăduirii. Ne-am asociat efortului lor. Și strădania nu ne este zadarnică. Răsplata va trebui să vie, întregitoare.

De aceia luptă cu atât avânt fiul brazdeii românești, fratele vânjos al coarnelor plugului bogat roditor, de parte de hotar, prin stepele kalmuce ale Caucaziei. Să mute cât mai de parte Furiile amenințătoare ființei noastre și să pregătească legarea deslegării care ne-a ajuns din senin pe acolo pe unde s'a produs spăr-tura.

Stalingradul suferă lovituri nimici-toare. O parte este cucerit de arma-tele germane, iar blocurile cad rând pe rând. Indârjitoarea opunere a ro-șilor, găsește hotărîrea neclintită a trupelor noastre de a învinge.

Înaintarea spre sud, în munții Caucaziei, punctează o întreagă în-lănțuire de izbânzi. S'a curățat țăr-mii mării de Azov și pe țărmii mă-rii Negre s'au luat toate porturile până la Tuapse.

Fiecare palmă de pământ se cu-cerește prin lupte aprige. Dar duș-manul, ori câtă rezistență ar vrea să depună, ori câte sacrificii, este ne-voit să cedeze pentru a nu fi ni-micit.

În Africa generalul Rommel s'a fixat la El-Alemein. Englezii pregă-tesc o rezistență, sau, poate, chiar o acțiune, fiindcă au dislocat trupe metropolitane din Siria și Palestina. Întreaga Armată a opta pare a fi luat drumul Alexandriei...

Nici când ca în acest răstimp flo-ta anglo-americană nu a suferit mai mari pierderi în tonaj. Iar bombar-damentele aeriene se țin lanț, dis-trugând când centre de civilizație eu-ropene, când centre industriale en-gleze. E o furie nimicitoare cum greu se poate închipui.

În tot cazul atât pe câmpurile de bătae de pe toate fronturile cât și pe apă și în aer, Axa domină.

M. SAMARINEANU

NOTE TEATRALE

În atmosfera zilelor de azi, viața teatrală pare a fi câștigat în inten-sitate. Nici când nu am avut noi atâtea teatre, nici când sălile nu au fost mai frecventate de spectatori și niciodată cerința publicului nu a fost mai accentuată pentru specta-cole care se ridică peste nivelul dis-tractivului. De aceia pare a fi apus, de altfel,, steaua acelor gâdilături pe cari le provocau în senzații de altă natură, exhibițiile de pulpe și cuple-tele deșănțate ale revistelor de până mai ieri.

Teatrul se cere teatru, astăzi

Iar organizatorii și conducătorii teatrului, au înțeles imperativul zilei și ne-au dat unele spectacole de bună calitate, după cum ne-au dat și spec-tacole de românească trebuință

Stagiunea s'a deschis anul acesta la Național, de timpuriu, după ce își prelungise, la Studio, stagiunea tre-cută până la sfârșitul lui Iulie. E un semn că am început să ne debarasăm de balastul lenei, cu neisprăvitele concedii și vacanțe și că vrem să ne punem serios pe muncă. Aceasta i-o mulțumim d-lui Liviu Rebreanu.

Și-i mai mulțumim, pentru felul cum a pornit teatrul anul acesta. Cu *Apus de Soare* de Delavrancea pe scena Naționalului și cu *Cometa* de D. Anghel și St. O. Iosif la Studio. Ca să urmeze imediat *Avram Iancu* de Lucian Blaga și *Iancu Jianu* de maiorul Ticuța Mihăilescu.

Românească afirmare și ardelenea-scă preocupare... Fără ca prin aceasta să scadă ținuta teatrală.

În *Apus de Soare*, G. Calboreanu ne-a dat un Ștefan de bună esență. Un Ștefan dârș dar și marinimos un Ștefan mare așa cum l-am păstrat cu toții în suflete din paginile is'o-riei, nu din garderoba teatrului Na-țional, unde-l așezase Nottara. Un

Ștefan personal, al lui Calboreanu și totuși, al nostru, al tuturor și mai cu seamă, al marelor fapte de vitejie cu cari a împodobit trecutul neamului.

Bun între curteni, cu acele mângâieri părintești pentru Oana, a fost neînduplecat față de dușmanii din afară sau dinlăuntru, atunci când a căutat să-i încurce drumul. Și așa l-a redat Gh. Calboreanu.

Dar cu exteriorizări stăpânite, cu gesturi Domnești, fără sbierete cari obosesc pe spectator și cu suferință supraomenească atunci când i se cauterizează rana, dar care nu chinuște sala...

Gh. Calboreanu prin interpretarea pe care a dat-o lui Ștefan, s'a fixat în marea galerie a creatorilor noștri de teatru, în care figurează cu cinste marele său predecesor C. Nottara

Doamna Maria a Soranei Țopa purta izul soțiilor resemnate (și totuș regine) ale Domnitorilor mari, mândre de soț, înțelegătoare față de Domn și deci iertătoare a măruntelor lor păcate. Pe deasupra, însoțind curtea cu bunătatea lor.

Și Oana Eugeniei Popovici e o figură care te urmărește, ca o rază de soare, simplă, naturală, modestă și totuși strălucitoare.

Celalt spectacol al Naționalului care a urmat imediat după premiera de deschidere, a fost Avram Iancu de Lucian Blaga, reluare. Piesa are frumoase calități literare, iar marea figură a neînduplecatului și nefăricitului erou al Ardealului, ne-a evocat vremuri cari nu au dispărut pentru o parte a nației noastre. În schimb ne-a stimulat credința, care nu slăbise niciodată de altfel, că eroiile trecutului nu pot dăinui și azi și că umilirile gratuite și suferințele nației vor lua, cândva, sfârșit.

Avram Iancu a lui Gh. Calboreanu, se desprinde din legendă, așa cum a

intenționat autorul? Din pasărea pădurii și, totuși, din căminul țărănesc dela Vidra. Și trăește în desfășurarea actelor, când viu și comandant hotărât, când șters și cu goluri cari se cască uimitoare...

Dar noi, după ridicarea cortinei, ne-am transpus în alt climat, în cel de acolo. Și cu toate că cunoaștem bine istoria evenimentelor în cari s'a ridicat Avram Iancu, cu toate că-l cunoaștem zădărnicia eroismului și a sacrificiilor, cu toate că nu ignorăm umilirea... așteptam, scenă după scenă ca Dragoși să fi dispărut din viața nației noastre, iar Kossut Lajos să se fi schimbat. Și așteptam ca răsplata eroismului și sacrificiilor țărănimii să nu fie așa cum a fost... Pentru ce așteptam aceasta? Doar știam bine că se joacă teatru. Cu acest substrat am urmărit piesa până la capăt.

La Studio stagiunea s'a deschis cu Cometa de D. Anghel și St. O. Iosif. Mărturisim că i-am trăit prospețimea versurilor și romantismul. Era o necesitate, în aceste vremi de sbucium și materialism.

Teatrul Național face bine că-și amintește de scriitorii noștri și că le reprezintă încreșterile. Trebuie s'o rupem odată ru tributul pe rare-l plătim dramaturgiei străine. Nu vrem să transformăm solitudinea noastră pentru lucrările indigene în manie și nici tendința aceia de a înălțura de pe scenele noastre toate bazaconiile străine, în fobie.

Nu. Dar dacă nici teatrele noastre Naționale și subvenționate nu vor stimula românescul, cine?

Reținem prologul spus cu bune calități artistice de d. Ion Iancovescu.

Piesa s'a bucurat de o bună montare și de o interpretare care nu lasă mult de dorit.

GABRIEL ȚEPELEA: „BAT TUNURILE ȘI BAT INIMILE”, MOMENT DRAMATIC ÎN 3 ACTE.

Numele d-lui Gabriel Țepelea este întim legat de acel gen literar în care a excelat Cincinat Pavelescu. Talent promițător, dotat cu însușiri alese de cunoaștere a slăbiciunilor omenești, el a reușit să prindă în acele savuroase epigrame pe cari ni le-a dat, biciuiri de moravuri și de caractere, utilizând arma ironiei.

Dar Gabriel Țepelea nu este numai un epigramist. Recent a fost premiat la concursul de nuvele din viața Ardealului, de comisia L. Blaga, Victor Papilian, Prof. univ. Popovici și s'a remarcat prin aceea înțelegere fecundă de a descoperi pe poeții țărani și a-i pune în valoare. Căci fondul nostru etnic — oricât s'ar împotrivi partizanii unei anumite teorii — rezidă la țară. Aici, în cutele adânci ale sufletului popular, trebuie căutată respirația noastră națională. În creațiunile anonime ale poporului ne regăsim pe noi înșine.

Poeții țărani sunt expresia cea mai înaltă a unei viziuni puternice a realității, așa cum o concepe sufletul românesc în simplitatea populară. Ei fac legătura între noi, intelectuali, și pătura de bază dela care emană totul.

Atenția pe care o dă Gabriel Țepelea, acestor exponenți ai literaturii populare, se datorește imboldului său lăuntric pentru tot ce e sănătos și autentic. El însuși, un produs al țărânimii, se simte în largul său printre sufletele celor de unde a plecat. De aici cunoașterea profundă a țărănilor și iubirea de tot ceea ce este simplu și robust.

Gabriel Țepelea ne-a dat de curând o piesă de teatru, care vrea să oglindească un moment din evenimentele

pe cari le trăim. Abordarea unui alt gen, poate produce o legitimă rezervă în ceea ce privește atitudinea ce trebuie să o iei în fața unei noi lucrări.

Piesa se numește „Bat tunurile și Bat inimile”. S'au scris multe lucrări inspirate din războiu; unii chiar privesc cu neîncredere aceste produse literare.

Citind piesa de față descoperi un dialog simplu și plin de conținut, ceea ce îți risipește încrederea.

Sunt figuri bine prinse — unele poate nedeplin dezvoltate, — cu atitudini naturale, fără exclamații patriotarde.

Din frământarea lor deduci resortul adânc al mobilului sufletesc pus în fața unei probleme capitale: ...războiul. Acțiunea se desfășoară viu și natural și nu pare a viza problemele cosmice.

Totuși aceste probleme sunt sugerate; ele sunt cuprinse în însăși desfășurarea dramei.

O fi având piesa unele neajunsuri, între cari și acela că e de dimensiuni prea reduse (ce efect puternic ar fi obținut, autorul amplificând tema tratată!) Ea are însă o mare calitate: trăește și e vie. Și acest lucru e de bun augur pentru cariera viitoare de dramaturg a lui Gabriel Țepelea.

Sublocotenentii Vlad, Măgureanu, Iliescu, căpitanul Bogdan, sunt personaje pe cari le vezi și le simți.

Uneori le-ar mai trebui un adaos, o conturare mai precisă, dar sunt prinse în esențialitatea lor.

Figurile feminine sunt mai palide; aceasta se datorește, poate, și subiectului, care cere prin natura sa, bărbați.

Nu ne place însă titlul piesei: *Bat tunurile și bat inimile*, care după părerea noastră este prea lung și prea emfatic. Autorul putea să-și aleagă un titlu mai simplu.

Oricum ar fi, piesa lui Gabriel Tepelea, care se joacă prin toate orașele din Ardeal, este un început bun în calea literaturii dramatice a războiului. Întâlnim aici pentru prima dată, un ardelean refugiat luptând în Răsărit... pentru zorile unei alte vieți românești.

IONEL NEAMȚU

„CREMENE ÎN APA VREMII“

Am primit dela Turda o carte. Nu o așteptam și totuși am citit-o cu mare bucurie. Ne-a bucurat întâi simplu faptul că venea dela Turda. Era deci un pahar de apă rece la focul tristețelor noastre ardeleni. Și ne-a bucurat apoi nespuse de mult faptul că era bună.

Da, această cărticică simplă și modestă, purtând pe deasupra semnătura unui nume tot așa de necunoscut și modest: T. Cârja-Făgădăru, ne-a produs o oră senină. Era soluția care ne aducea confirmarea unei nestrămutate credințe a noastră. Citind-o ne-am întâlnit în sfârșit cu sensul, sufletul și puterea de muncă sănătoasă, și mereu dărză a ardelenismului îmbrăcat în straiele sale de modestie și tăcută emoție artistică. Iată marea noastră bucurie pe care ne-a făcut-o Colecția „Gazeta dela Turda“.

Și acum fiindcă suntem între noi să ne vorbim limba: Prietene scriitor tânăr, cele cinci nuvele culese în cărticica „Cremene în apa vremii“ sunt niște bucați cari ar face cinste multor scriitori maturi și chiar consacrați să le iscălească. Originalitatea subiectului, vigurozitatea limbii, și plasticitatea emoției sunt calități alese de unde se pot vedea certitudinile unui talent.

Să nu te impresioneze prea mult. Nu-i destul...

Nădăjduind însă că pe drumul

spinos al căutărilor de mâine, prin chinul întrebărilor și cu experiența merinde, ne vei mai dărui din când în când din scorburile inimilor moștești câte un necaz sau câte o joi-măriță. Așteptăm.

Până atunci însă, către anii tăi prea tineri încă, neșeziți nici măcar de pe băncile școlii, noi întindem o mână prietenească, dorind să nu-ți dezici acest frumos debut.

Deasemenea un cuvânt bun pentru prefața d-lui Paul Lucian bine venită și inteligent și înțelegător scrisă.

GEORGE TODORAN

PAPACOSTEA VICTOR: UN OBSERVATOR PRUSIAN ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ACUM UN VEAC.

În veacul XVIII, Românii au căutat puncte de sprijin în puterile occidentale. Între acestea, un loc important ocupă Prusia, a cărei înflorire economică și militară era dătătoare de speranțe pentru națiunile mici.

Primele manifestări ale acestei apropieri, s'au produs în vremea domniei regelui Frederic cel Mare, care dădu mare atenție politicii orientale. În centrul acestei mari acțiuni diplomatice se găsesc și Principatele Române.

În vara anului 1741, Prusia trimite la curtea principelui moldovean Grigore Ghica, pe iscusitul diplomat *Seewald*. În 1756, Prusia influență la Poartă în favoarea menținerii Domnilor români, în scaun, contrabalansând astfel influența Austriei și Rusiei, în acest spațiu politic. În 1786, profesorul *Ernst Frederic König*, obține „*beratu*“ pentru numirea sa în calitate de consul-general al Prusiei în Principate. În 1817, fu numit la București, *Ioan Marco*, iar la Iași ca vice-consul baronul *Kreuschely Schweedberg*. În 1820 trece în

locul lui Ioan Marco, la București, iar la Iași fu numit *Harte* în 1825. După Kreuchely urmă Const. Sakellario, iar la Iași C. A. Kuch. În timpul domniei lui Mihail Sturza postul de consul fu ocupat de *Johann Ferdinand Neigebauer*, magistrat și scriitor de seamă.

De acesta autorul cărții se ocupă pe larg.

Acesta va purta titlul de „*Consul general pentru Principatele Române*“. În paginile 24—29, se dau note biografice despre acesta, după savantul F. Ratzel. În 1842 Neigebauer fu numit consul general în Principatele Române. Stând numai trei ani în această funcțiune, el a strâns un material imens privind arheologia, istoria, cultura, etnografia, geografia și economia pământului românesc.

Neigebauer era stimat de Al. von Humboldt și Maureau Ioannès, pentru cultura ce o poseda. Acesta din urmă l-a îndemnat să adune date exacte despre noi. El dădu la iveală 4 scrieri: 1) *Beschreibung der Moldau und Walachei*, Leipzig 1848. 2) *Die Donau-Fürstenthümer, Gesammelte Skizzengeschichtlich-statistisch politischen Inhalt*, Breslau 1854. 3) *Die Moldau-Walachen oder Romanen und der russische Schutz*, Breslau 1854. 4) *Die staatlichen Verhältnisse der Moldau und Walachei*, Breslau 1856. Acestea patru formează o adevărată enciclopedie asupra țărilor noastre în epoca domniilor regulamentare. Neigebauer a mai întocmit și o lucrare de arheologie asupra Daciei vechi: *Dacien aus den Uberesten des Klassischen Alterhums mit besonderer Rücksicht auf Siebenbürgen; topographisch zusammengesetzt von Dr. I. F. Neigebauer*, Brașov 1851.

Principala lui scriere este: *Beschreibung der Moldau und Walachei*, Leipzig 1848, cuprînd: o descriere generală a evoluției istorice a po-

porului român, o descriere geografică, capitole bine informate privind: populația, organizarea politică, administrația, comerțul, orașele, industria, limba, știința, arta, literatura, moravurile, viața socială, străinii și țările vecine.

Bogate în amănunte, I. F. Neigebauer ajunge la concluzia că „*Cea mai mare parte a locuitorilor Transilvaniei o formează Românii... Ei sunt locuitorii străvechi, rămășițele dacilor amestecați cu coloniștii romani*“, iar despre Mihai Viteajul afirmă că vede în el pe: „*Intregitorul Daciei de odinioară*“. Căci după el (Neigebauer) „*Moldo-Valahii au format state de seamă și vreme îndelungată au rămas bastionul Creștinătății*“, după cum am dovedit-o și o dovedim și în zilele noastre.

BOGDAN MIRCEA: ANDREI MUREȘANU, CONTRIBUȚIUNI BIBLIOGRAFICE.

Autorul aduce contribuțiuni pentru familia lui Andrei Mureșanu, vorbind despre așezarea ei în Maramureș acum vreo 300 ani, de unde bunicul plecă la Bistrița. Cei 4 frați Mureșeni se stabiliră în satele: Nimigea, Rebrîșoara, Feleac și Ienciu. Această familie se înrudea cu aceia a Dragoșilor. Tatăl lui Andrei Mureșanu a fost morar în Bistrița, cu numele de Teodor, iar ca frați a avut pe: Ștefan și Vasile. Mama lui s'a numit Eftimia și „era blândă și de o sensibilitate rară“, după cum arată poetul în scrisorile sale. Din cei doi frați, Ștefan deveni cantor la biserica unită din Bistrița, iar Vasile morar. Singur Andrei urmă învățătura. Data nașterii lui trebuie pusă la 16 Noembrie 1816. Andrei era un copil blând și visător. Primele lecții de învățătură le luă dela bătrânul grănicer, Dănilă Dobaș din Valea Roșnei. În 1825 a

fost înscris la școala normală din Bistrița. Apoi trecu la liceul călugărilor piariști, unde absolvi clasele. În 1832 e la Blaj. Apoi se înscrie la cursurile universității, la filosofie, iar peste 2 ani la teologie. Contactul cu principiile lui Șincai, Micu-Clain și Maior, aprinse în sufletul lui Andrei Mureșanu, candela naționalismului înflăcărat, alimentând-o. În Blaj se oțeli pentru lupta vieții. Blajul i-a dat iubirea libertății de neam și de literatura română. Dela Blaj plecă la Brașov, acea Mecă culturală a Ardealului, unde fu numit învățător la școala capelei Sfintei Adormiri. Împreună cu G. Barițiu și Vasile Greceanu, organizează pe temelii noi și solide, școala românească din Brașov. În 1849 fu numit translator guvernamental în Sibiu, unde 11 ani servi în această nouă funcție. În 1842 se însură cu Suzana Greceanu, cu care a avut 8 copii.

În restul cărții, autorul atinge capitolele: *cariera poetică și răsunetul, maturitatea și culminația*. Broșura e documentată.

ST. MANCIULEA : DIN LEGĂTURILE LUI AL. PAPIU ILARIAN CU BLAJUL.

Autorul aduce știri interesante cu privire la studentul Al. Papiu Ilarian, la nevoile bănești ale acestuia și la sprijinul material dat de Cipariu pentru a studia la Viena, ca mai târziu să ajungă bursier al fundațiunii Romantoi. Se dau în extenso scrisorile juristului Papiu Ilarian către Consistoriul blăjan, originalele fiind găsite în *biblioteca centrală din Blaj și în arhiva metropolitană*.

KIRILEANU V. T. : BISERICA SF. IOAN DOMNESC DIN PIATRA-NEAMȚ.

Se publică adnotările depe sinodi-

cele bisericilor din P. Neamț, adnotări cari sunt interesante pentru istoricul bisericeii române.

BOGDAN AGAPIE : INSTITUȚIA FIERIEI, CONTRIBUȚIUNE LA CUNOAȘTEREA DREPTULUI CUTUMIAR ROMÂNESC.

Studiul se ocupă și cuprinde: 1) câteva observațiuni cu privire la istoricul și terminologia Fieriei. 2) Literatura istorico-juridică și aspectul funcțional al instituției, 3) Proceduri cutumiare coexistente. Introducere la sistema de stabilitate a dreptului în trecutul românesc. Concluzia la care ajunge autorul este „censul fieriei, la început voluntar și depinzând de starea materială a câștigătorului din proces... devine o contribuție obligatorie tarifată după importanța intereselor în prezență. Această taxă, plătită aproape în totdeauna în afacerile cu caracter patrimonial și numai de câștigătorul procesului, nu trebură confundată cu cheltuelile propriu zise de judecată și care formează un capitol cu totul aparte în dreptul procedural vechi românesc. Ea se plătea în divan și în alte instanțe inferioare divanului.

Cartea este săracă în ce privește bibliografia. Nu utilizează pe Minea cu „Așezământul fieriei din timpul lui Barnoschi”, etc.

I. M. NEDA

MOȘ NAE : LACRĂMILE MAMEI — Editura ziarului „Universul”.

„Scriitorii sunt aleși de Dumnezeu ca să mângâie oameni cu graiuri noi și cu povestiri frumoase și ca să le facă viața mai dulce și mulțumirile mai adânci”, spune D-l Tudor Argezi în „Cartea cu jucării”.

Poate, având la bază acelaș gând, Kipling arată legile eterne ale vieții,

spuse simplu și cu tâlc de Balov, ursul bun, de Baghera, pantera neagră, de bătrânul Kao, șarpele cu inelele trupului vânjoase, de Kotic, foca albă și de alte animale înțelepte în Cartea Junglei. Ca să aducă mai la mîntea copiilor faptele însemnate din istoria Angliei, Kipling îl pune pe Puck, spiridușul colinelor, să vrăjească din când în când doi copii, spre a i plimba din epocă în epocă, din basm în basm.

Selma Lagerlöf îl încalce pe Nils Holgersson pe un gânsac și îl pornește cu găștele sălbatece, arătându-i toată Suedia, cu provinciile, cu lacurile liniștite, cu ghețurile ei și cu verile strălucitoare, cu orașe și orașele, cu fabrici și industrii, cu flora, fauna și pădurile ei, pătrunse pretutindeni de mireasma umedă și sărată a mării. Tot sufletul timid și cutezător, tot lirismul țării, apare în cartea Selmei Lagerlöf, scrisă pentru copii din clasele primare.

Moș Nae, în a 60-a sa carte pentru copii: Lacrimile Mamei, așteaptă cuminența lui Balov din Cartea Junglei, care, învinovățit de Bagheru că pedepsele suferite de Morogli din pricina neștiinței sale, sunt prea aspre, îi răspunde: „Mai bine vreau să-l văd învinețit dela cap la picioare de loviturile mele, care îl iubesc, decât să i se întâmple ceva rău din pricina neștiinței sale”.

D-l Batzaria arată tinerei generații realitatea crudă, viața ușurată duse de un tată de familie, care se voia înconjurat numai de preținși nobili, tapouri de meserie. D-l Măleanu sau „Jean Maleanò (cu accentul pe „o” dela sfârșit) este ruinat de „nobili”, de niște acțiuni cumpărate la o societate imaginară, împins tot de „nobili”, într'o călătorie în străinătate, chipurile pentru sănătatea d-nei Măleanu, la Casino unde „juca și pierdea, dar de urăta patimă nu putuse

să se lase”, până când nu pierdea toți banii. Apoi d-l Măleanu moare, d-na Măleanu este bolnavă în spital, ultima casă vândută, iar toată grija cade pe umerii d-rei Ruxandra, fiica lor, care în afară de mama sa, trebuie să poarte de grijă și lui Traian, fratele ei.

Căutându-și un post dă peste un tânăr, fecior de bani gata, care se leagă în mod necuviincios de ea, de un bătrân cumsecade și în sfârșit capătă câteva lecții, cu cari poate să-și întrețină familia. La mormântul tatălui ei cunoaște un tânăr student, Barbu Stănescu și între ei se infiripă o dragoste curată.

Tocmai când trebuiau să se căsătorească, se declară războiul și Barbu, care eșise inginer, pleacă pe front.

Iși pierde un picior și are jumătate de figură.

Totuși d-ra Ruxandra, acum infirmieră la Crucea Rosie, află de rănila logodnicului ei, îl caută pretutindeni și găsindu-l se căsătorește. Iar din ochii d-nei Măleanu curgeau lacrimi „Numai că nu erau lacrimi de jale și durere”.

Cartea are și ilustrațiuni. Coperta este datorită pictorului Posed. Desenele din cuprinsul cărții sunt de Vasile Dobrescu.

Daniela Miga

DAN D. DIMI U : ATLANTIDA —
Ed. Universul.

„Atlantida.. — spune autorul volumului de față, — este imperiul gândului. Nimeni nu-și va înfige drapelul în inima ei, nimeni în afară de visătorii tuturor timpurilor, căci numai a lor e țara basmului minunat“... și mai departe, în prefața volumului, Moș Delamare adaogă: „Atlantida a fost, a murit — ea totuși rețrește prin talentul celor cari ca niște scafandri titanici, au scos-o la iveală. Și

printre ei se enumără și d. Dan D. Dimiu“.

Da! Amatori de a cunoaște un răspuns marelui întrebări: „Atlantida“ ivită în gândurilor multor cugetători ai timpurilor, află în cartea de față fărime de răspuns. Bazat pe cercetarea studiilor învățaților, mai vechi sau moderni, începând cu Plutarch, Plinius, Platon, Proclus, Arnobius etc... și sfârșind cu Humboldt, de Morgan, François Bacou, Le Plongen, etc. Dan Dimiu ajunge la concluzia că Atlantida a existat cu adevărat, acum poate 7—800.000 de ani sau câteva milioane de ani — determinată geograficește între Africa, începând dela Capul-Verde, înaintând spre nord-est pe lângă peninsula Iberică și Sudul Franței de azi — apoi spre insulele britanice cari făceau parte integrantă din ea și, în sfârșit, — apropiindu-se de cele două Americi prin Labrador, Mexic și Peru de cari, deasemenea, nu era despărțită. Acest continent — mama continentelor de azi — era locuit de un popor ajuns la o civilizație foarte înaintată, — popor care, răspândit mai târziu pe toată suprafața globului, va da naștere la rase diferite. Ce s'a întâmplat cu Atlantida?

A dispărut pur și simplu înghițită de valuri — datorită unui cataclism universal: foc și apă, mișcare a scoarței pământului, cu izbucniri vulcanice, ploii torențiale de lungă durată și revărsări de ape: — „*potopul*“ — păstrat în istoria timpului și în mitul tuturor popoarelor de azi.

Mergând mai departe cu cercetarea materialului adunat în privința Atlantidei, autorul volumului de față își bazează afirmația existenței ei, — ca ceva real, nicidecum produsul unei extraordinare fantezii — pe următoarele puncte:

a) *Scrierile vechi, tradițiile și legendele*;

b) *Sondajele oceanice* — cari au

dovedit că fundul Atlanticului nu e aidoma unui fund de lighean ci prezintă o infinită varietate a nivelului său;

c) *distribuția faunei și florei* — aceleași plante și urmele acelorasi animale găsite pe ambele pământuri ce mărginesc dreapta și stânga Atlanticul — adică și în partea de răsărit a celor două Americi și în partea de apus a Europei și Africei — elemente cari nu sunt comune pe restul globului și cari nu ar fi putut fi trecute depe un mal pe altul al Atlanticului dacă nu ar fi existat „Atlantida“ — punte de legătură;

d) *similitudinea limbii*. Astfel Le Plongen, notează că o treime din vorbirea Maya — (America) — este greacă pură. Cine oare să fi dus dialectul lui Homer în America, sau cine a adus în Grecia limba Maya? Și mai departe: 13 litere din alfabetul Maya au strâns raporturi cu hieroglifele egiptene, la origină fiind pare-se aceeași formă de exprimare.

e) *tipul etnologic*. Se constată spre exemplu că multe din vechile momente ale Americii Centrale, sunt decorate cu figuri de negri iar unii idoli găsiți în săpături, pare să fi avut model pe băștinașii Africei. Se mai constată aceeași formă craniană pe ambele versante ale Atlanticului, și în insulele Canare, deși culoarea pielii variază.

„Poul-Vuh — cartea } misterelor,
— indică despre prima patrie a Guatemalilor că: oameni albi și negri locuiau împreună acest fericit ținut, trăind în mare pace și vorbind aceeași limbă“.

f) *Credințele religioase și riturile*: Cultul Soarelui întâlnit și la egipteni și la mexicani și peruvieni și în Bretonia și în Islanda, apoi discul solar, îmbălsămarea morților. Un alt element surprinzător pentru noi, este simbolul crucii aflat pe diferite mo-

numente religioase—înainte cu multe mii de ani de apariția creștinismului. Un alt element de surpriză, aflat la băștinași Americii este cultul pentru „Fecioara mamă“ al cărei fiu, denumit „Salvatorul“, era stăpânul lumii, creind un strâns raport cu Isis (Egipt), Beltis sau alte fecioare cu copii divini, adorate în orient.

Tot vechi, de când lumea, pare a fi și ceremonia botezului, spovedania și împărtășania, (se mânca o pâine însemnată cu o cruce) — și alte multe obiceiuri cari stau la bază credinței noastre religioase — fără să bănuim că ele dăinuiesc în vieța omenirii de milenii.

g) *Arhitectura*: Se constată pe ambele părți ale Atlanticului, prezența enigmaticelor piramide, iar structura aceloră ridicată din ambiția faraonilor cu acelea găsite în Mexic și America Centrală e prea identică pentru a putea fi atribuite numai coincidenței. Apoi decorațiile și sculpturile altarelor găsite în America par a fi produsul acelorăși școli, cari au înfrumusețat și templele Egiptului sau ale Indiei, iar unele picturi murale, par a fi executate după șablon tip.

Aceasta e în scurt „Atlantida“ lui Dan Dimiu, o transpunere în realitate a legendei atâtor popoare — o prezentare în elemente concrete a cântecului murmurat de apele Atlanticului. Spre deosebire de P. Benoit, care tratează același subiect pe bază de pură fantezie, autorul volumului de față încearcă să ne redea o imagine reală a acestui element de basm, bazat pe cercetări, studii și documentare — și reușește în bună măsură. Poate am avea de obiectat, că pe alocurea descrierea, jumătate științifică jumătate literatură suferă oarecum de incoerență, alunecând prea brusc în istoria popoarelor lumii, încâlcindu-se în denumiri necunoscute sau în număr de ani ce nu pot fi cal-

culați, pentru a reveni tot așa de brusc la zilele noastre.

Astfel, la un moment dat, sub avântul fantezist al condeiiului autorului, globul terestru devine un covor unde mâini de copil asvâră la întâmplare, ca pe niște jucării ciudate, milenii și popoare, culturi și rase, civilizații și apusuri, fără a ni se lăsa timpul necesar să le urmărim cum am dori-o.

Și cu toate acestea, „Atlantida“ e o carte interesantă, plină de noutate, plină de răspunsuri la marea întrebare.

PETRE V. HANEȘ: *TINEREȚI*
studii.

Preocupat de problema tineretului, profesorul P. V. Haneș, aduce pentru rezolvarea ei, o interesantă contribuție desprinsă din istorie literară. A eles pentru aceasta câțiva dintre cei mai cunoscuți scriitori și ni-i înfățișează la vârste de 18—21 de ani, cu toate aspirațiile lor de atunci strâns legate de epoca pe care o trăiau, cu toate greutățile prin care au trecut. Privit din acest punct de vedere, volumul de față nu rezolvă numai problema tineretului intelectuală, ci prezintă și un valoros studiu de istorie literară.

Găsim adunat aci un bogat material informativ pentru fiecare dintre acești reprezentativi ai cugetului românesc, comentarii psihologice asupra adolescenței lor, expunerea activității lor scriitoricești și publicistice, evoluția ideilor lor și uneori analiza operilor, acestei prime tinerețe.

Cartea începe cu *Titu Maiorescu* pe care, la vârsta de 18 ani, ni-l prezintă la institutul Theresianum din Viena, unde va face ultimele 2 clase de liceu ca să urmeze apoi Academia.

Observăm că avem de aface cu un

tânăr elev excepțional de bun la învățătură, ambițios, puțin sociabil, cu foarte puțini prieteni dar cu foarte mulți adepți ai ideilor lui. Depe acum formează „Un cerc de studii filosofice“ unde se adună în mare număr discipoli, din clasele mai mici. Este puțin încrezut, fiind deja conștient de valoarea personalității lui, ironic cu colegii și poate pentru asta un vecinic izolat. Scrie piese de teatru, face traduceri, citește mult și lucru surprinzător pentru criticul de mai târziu, scrie într'o limbă românească, foarte stricată, atât ca expresii cât și în cecece privește construcția frazei.

Autorul volumului de față ne invită însă să ne amintim de o maximă a filozofului Morărescu, de mai târziu: „Tineretea este o enigmă; vârsta matură este dezlegarea ei“.

Pe *Mihail Kogălniceanu*, la vârsta de 20 de ani, îl întâlnim la Universitatea din Berlin, împreună cu cei 2 fii ai domnitorului Mihail Sturza. Venise aci din Franța, dela Luneville, unde făcuse anul școlar 1834—1835. La vârsta aceasta, M. Kogălniceanu scrisese: „*Histoire de la Valachie*“, „*Romänische oder wallachnische Sprache, und Literatur*“, „*Exquisse sur les Cigains*“.

Numai „*Histoire de la Valachie*“ cuprinde 486 pagini iar bibliografia ei arată 75 opere, dintre care 9 românești, 17 franceze, 23 latine, 18 germane, 4 italiene, 4 grecești. Cartea dă atenție în egală măsură istoriei culturale și istoriei politice. Vedem dar, cum la 20 de ani, M. Kogălniceanu înțelege studiul istoriei și-l realizează în sensul modern al cuvântului. Ca fel de expunere: vorbește cu dragoste și înțelegere despre țărani, cu deosebită căldură și admirație despre Mihai Viteazul, elogiios despre revoluția din 1821, prezintă pe Daci: înflăcărați de liber-

tate, susținând războaie pentru apărarea ei.

Reintors în țară, începe să publice în ziarul „*Albina Românească*“ a lui Asaki, apoi scoate singur „*Dacia literară*“ unde din capul locului vor semna scrutarii de seamă ai timpului. Deși această revistă are o viață numai de 6 luni, M. Kogălniceanu îl fixează un loc de cinste în istoria literaturii românești, prin:

publicarea de bucăți literare care trăesc și astăzi;

punerea problemei poeziei populare;

accentuarea motivelor naționale de inspirație;

punerea unor principii de critică literară.

Scritorul basarabean *Al. Russo*, la vârsta de 21 ani (1840) este stabilit în Moldova, după ce-și făcuse studiile în Elveția; și-l găsim scriind două opere: „*Studii naționale*“ și „*Iași și locuitorii săi în 1840*“. Pe amândouă le-a scris în franțuzește.

Luptând cu greutatea de tot felul, *Al. Russo* moare de tânăr, lăsând tinerii literaturii românești, din vremea aceia, opere inspirate din pitorescul și obiceiurile țării, sau lucrări în care atacă plin de curaj, probleme sociale sau conflicte sufletești.

Trecând peste *Vasile Alexandri* și *Mihail Eminescu* — la vârsta de 21 de ani — atât de cunoscuți, asupra cărora autorul stăruie cu aceeași pasiune de abil cercetător și fin analist, să ne oprim o clipă asupra lui *B. P. Hujdeu* și ultimilor doi scrii urmează.

Descendent al unei vechi familii de cărturari, *B. P. Hujdeu*, la vârsta de 21 de ani, după ce-și făcuse studiile universitare la Harcov, vine în Moldova, să-și desfășoare activitatea. Il aflăm un pasionat cetitor de literatură și filozofie, din mai toate limbile europene, un pasionat cercetător

al trecutului, un scriitor care publică deocamdată foarte puțin pentru că nu stăpânește îndeajuns limba românească, dar al cărui stil se precizează depe acum, de o limpezime impresionantă. La 21 de ani B. P. Hajdeu își alege patria în care va trăi: România; începe cariera didactică și publicistică; cunoaște mai toate limbile europene; contribuie cu tot sufletul la dezvoltarea limbii și literaturii naționale.

Despre *Ovid Densușanu*, cunoscutul profesor de filologie romanică și autorul mai multor volume de istorie literară și de versuri, ni se spune că la 19 ani și-a luat licența în literatură, la „Collège de France” din Paris. La 20 de ani e numit profesor la Focșani. Începe să publice în diferite reviste și să fie preocupat de problemele de lexicografie romanică.

Ca literat de mai târziu, s'a ridicat hotărât contra imitației poeziei populare. — Admițând inspirația din această literatură numai scriitorilor de talent, capabili să transforme artistic materialul popular. Apoi a recomandat simbolismul și a sprijinit pe reprezentanții lui, în țară și străinătate. A fost partizanul „Artei pentru Artă”, prețuind în opera de artă ideea. A scris poezii simboliste și a reușit să împământenească la noi simbolismul.

Despre C. Stere la vârsta de 21 de ani (1886) se știe mai puțin, datele biografice nefiind încă adunate complet, din lipsă de material.

Din cele ce s'au putut desprinde din ciclul celor 6 romane scrise spre sfârșitul vieții și care ni-l prezintă într-o bună măsură pe autorul lor,

rezultă că la vârsta aceea, C. Stere era în Siberia, în satul Jercuise, trimis acolo pentru ideile sale comuniste, după ce mai întâi făcuse popas în închisorile dela Chișinău, Odessa și Moscova. La Jercuise, era un om liber — dar izolat complet de restul lumii; satul întreg având abia 3 case și 15 bordeie. Pasionat cetitor și cercetător al problemelor sociale, singurul contact cu lumea civilizată îl lua prin cărțile pe care tatăl său reușea din când în când să i le trimită. În acest mediu auster, în care trăește după ce trecuse prin besna închisorilor și după ce-și stălcise sufletul în suferințele mulțimii, spiritul său pătrunzător și ochiul său de vizionar încep să înțeleagă o mulțime de probleme, care se vor impune cu hotărâre în viața sa de scriitor și om politic de mai târziu.

Cu Stere, cartea se încheie lăsându-ne satisfacția studiilor scrise cu migală oamenilor de știință conștiincioși până la extrem, în lucrarea ce o întreprind. Este o carte cu pagini alese, scrisă frumos și de o claritate surprinzătoare, bogat informată și care pedesupra, a ținut să prezinte pe fiecare din autorii citați, în lumina care-i era mai favorabilă. Deși cu oarecare tendință de didacticism, volumul de față se poate citi de oricine, cu multă plăcere, inspirație și cercetare științifică înpletindu-se armonios și mergând paralel. Dacă însă autorul a rezolvat măcar în parte — așa cum anunță în prefață — problema tineretului, asta rămâne de văzut și de apreciat. Este ori cum o încercare meritoasă iar intenția este demnă de toată lauda.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

De la Editura Fundația Regală pentru Literatură și artă.

Lucian Blaga — Poezii, ediție definitivă.

Th. Capidan — Macedoromânii, etnografie, istorie, limbă.

N. Davidescu — Renașterea, poem.

Eshil — Orestia, dramă în 3 acte, trad. de G. Murnu.

Shakespeare — Poveste de iarnă, comedie în 5 acte, trad. Dragoș Protopopescu.

Shakespeare — Cum vă place, comedie în 5 acte, trad. Dragoș Protopopescu.

Dela Editura Cartea Românească:

Ionel Teodoreanu — Tudor Ceaur Alcaz vol. III. Inima.

Octav Desila — Iubirea, vol. II, sfârșit de viață.

Dela Editura „Universul“ :

Gh. Brăcescu — Margot, roman, lei 180.

Ion Dragomir — Viu din Spania, lei 80.

Dela alte edituri :

Erasme — Elogiul nebuniei, trad. G. M. Amaza, lei 260.

Lelița Catrina — Pământ străbun, versuri, lei 120.

Lelița Catrina — Icoane din Chiler, povestiri, lei 160.

Teodor Murășanu — Tabla de notițe .

Vasile Bolca — Episcopul Samuil Vulcan al Orăzii.

Ion M. Neda — Profesorimea craioveană și Gh. Barițiu.

Ion M. Neda — Din legăturile craiovenilor cu Gh. Barițiu.

Ion M. Neda — Iosif Vulcan și Gh. Barițiu (scrisori).